

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Pwyllgor Gwaith
Dyddiad:	24 Ionawr 2023
Pwnc:	Adroddiad Blynyddol ar y Cynllun Bioamrywiaeth
Aelod(au) Portffolio:	Cyng. Nicola Roberts
Pennaeth / Cyfarwyddwr Gwasanaeth:	Christian Branch
Awdur yr Adroddiad: Ffôn: E-bost:	John Ifan Williams – Rheolwr Cynllunio Amgylchedd Adeiledig a Naturiol. 01248 752460 JohnWilliams2@ynysmon.llyw.cymru
Aelodau Lleol:	Amherthnasol

A – Argymhelliad/Argymhellion a Rheswm/Rhesymau

Gofynnir i'r Pwyllgor Gwaith dderbyn yr adroddiad a chefnogi'r argymhellion.

Cyflwynodd Deddf yr Amgylchedd (Cymru) ddyletswydd bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau ehangach ar Awdurdodau Cyhoeddus (dyletswydd Adran 6). Fel rhan o ofynion y ddyletswydd, rhaid i Awdurdodau Cyhoeddus gyhoeddi adroddiad pob tair blynedd o 2019 ymlaen mewn perthynas â'r amcanion a nodir yn eu Cynlluniau Bioamrywiaeth.

Mae'r Adroddiad hwn yn nodi cynnydd y Cyngor Sir mewn perthynas â chwrdd ag amcanion y Cynllun Bioamrywiaeth yn ystod y cyfnod adrodd diwethaf (2019-22). Mae'r adroddiad yn cynnig argymhellion ar sut i fodloni unrhyw amcanion neu gamau gweithredu sydd heb eu cyflawni.

B –Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a pham wnaethoch chi eu gwrthod ac/neu fynd am yr opsiwn hwn?

Amherthnasol.

C - Pam fod hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Mae mabwysiadu Cynllun Bioamrywiaeth yn ofyniad statudol, fel y nodir yn adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Pob tair blynedd, o 2019 ymlaen, rhaid i bob Awdurdod Cyhoeddus adrodd ar eu cynnydd tuag at gyflawni'r amcanion yn eu Cynlluniau unigol.

Ch - A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â pholisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Mae cynnwys yr adroddiad blynyddol yn cyd-fynd â'r amcanion sydd wedi'u nodi yng Nghynllun cyfredol y Cyngor. Yn benodol, gweithio mewn partneriaeth â'n cymunedau i sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau wrth amddiffyn ein hamgylchedd naturiol.

Mae'r adroddiad yn cyfeirio at y cynnydd a wnaed yn erbyn y Cynllun Bioamrywiaeth a fabwysiadwyd gan y Cyngor ym mis Ionawr 2021.

O safbwynt lles, fe all annog ein trigolion i ddefnyddio eu hamgylchedd naturiol sicrhau manteision lles. Cydnabyddir yn gyffredinol bod treulio amser bob wythnos yn ymgolli ym myd natur yn gallu gwneud lles i iechyd meddwl a chorfforol pobl.

Mae bioamrywiaeth a'n tirwedd unigryw yn darparu sylfaen gadarn i economi'r Ynys. Er enghraifft, o safbwynt twristiaeth, bioamrywiaeth a thirwedd Ynys Môn yw un o'r prif nodweddion sy'n denu ymwelwyr i'r Ynys.

Trwy gyflawni'r camau gweithredu a amlinellir yn y cynllun gweithredu gellir atgyfnerthu bioamrywiaeth a bydd hyn, yn ei dro, yn gwella'r amodau a all gyfrannu at wella lles pobl Ynys Môn, sicrhau bod adnoddau bywyd yn dal i gael eu cyflenwi yn ogystal â darparu sylfaen gadarn ar gyfer cynnal economi'r Ynys.

D - A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Bydd y Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd yn defnyddio ei adnoddau presennol i gydlyn a llywodraethu gweithgareddau a bydd pob Gwasanaeth o fewn y Cyngor Sir yn cyfrannu at y gwaith o gyflawni'r ddyletswydd hon. Yn unol ag adran 6 (1) o Ddeddf 2016 mae gan y Cyngor gyfrifoldeb corfforaethol dros sicrhau ei fod yn ceisio cynnal a gwella bioamrywiaeth wrth arfer swyddogaethau mewn perthynas â Chymru, ac wrth wneud hynny hyrwyddo cydnerthedd ecosystemau, i'r graddau y bo hynny'n gyson ag arfer y swyddogaethau hynny'n briodol.

Dd – Asesu'r effaith bosib (os yw'n berthnasol):

1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys?	Bydd yn sicrhau bod cynnal a gwella bioamrywiaeth yn dod yn rhan annatod o benderfyniadau'r Cyngor, a thrwy hynny bydd yn sicrhau bod cenedlaethau'r dyfodol yn elwa o amgylchedd naturiol amrywiol yr Ynys yn ogystal â sicrhau manteision economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol.
2	A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau / dibyniaethau ar yr Awdurdod yn y	Gellir cyflawni arbedion drwy newid y modd y caiff asedau'r Cyngor eu rheoli a'u cynnal.

Dd – Asesu'r effaith bosib (os yw'n berthnasol):		
	dyfodol. Os felly, sut?	
3	A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn, os felly, rhwch wybod gyda phwy	Cydweithio mewnol ac ar draws gwasanaethau i ddatblygu'r adroddiad, a chydweithio ar yr argymhellion.
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae eu rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rhai hynny y mae'r penderfyniad hwn yn cael effaith uniongyrchol arnynt. Esboniwch sut:-	Amherthnasol
5	Nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad hwn ei gael ar y grwpiau a warchodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Amherthnasol
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad ei gael ar y rhai hynny sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.	Amherthnasol
7	Nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad hwn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	Amherthnasol

E –Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth oedd eu sylwadau?
1	Prif Weithredwr / Tîm Arweinyddiaeth (TA) (Gorfodol)	
2	Cyllid / Adran 151 (Gorfodol)	
3	Swyddog Cyfreithiol / Monitro (Gorfodol)	
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)	
7	Caffael	
8	Sgriwtini	
9	Aelodau Lleol	

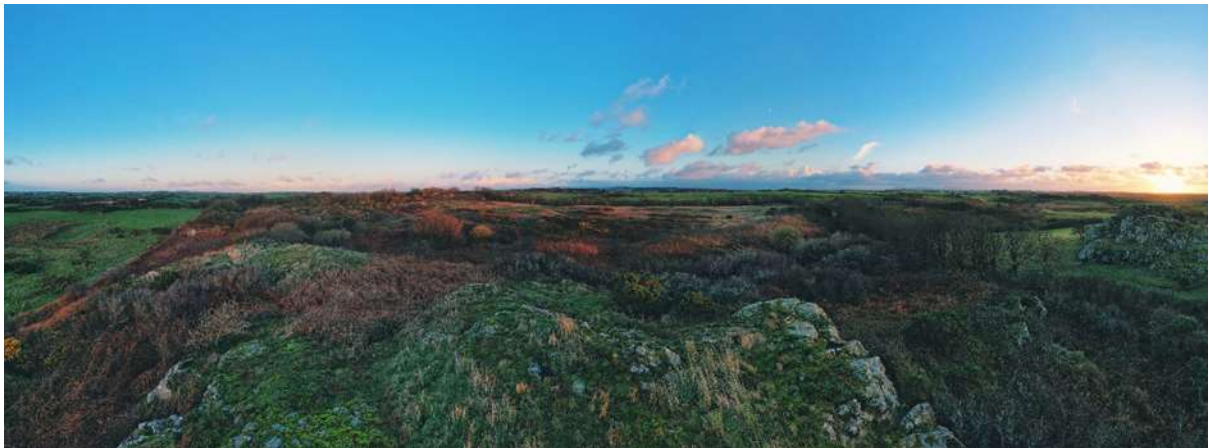
F - Atodiadau:
Adroddiad a Chrynodeb Annhechnegol ar y Ddyletswydd Bioamrywiaeth a Cydnerthedd Adran 6

--

Ff - Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr adroddiad am ragor o wybodaeth):

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

**Cyngor Sir Ynys Môn –
Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 Rhan 1 - Adran 6
Adroddiad Dyletswydd Bioamrywiaeth a Chydnerthedd
Ecosystemau 2022**

Cynnwys

<u>Adran</u>	<u>Teitl</u>	<u>Tud(au)</u>
1	Cyflwyniad a Chyd-destun	3
2	Uchafbwyntiau, Prif Ganlyniadau a Materion	5
3	Astudiaethau Achos	14
4	Adroddiad Gweithredu	14
5	Adolygu Dyletswydd Adran 6	15
6	Argymhellion am Gamau ar gyfer y Dyfodol	16

<u>Atodiad</u>	<u>Teitl</u>	<u>Tud(au)</u>
A	Adroddiad Dyletswydd Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau 2022 – Astudiaethau Achos	18
B	Adolygu'r Cynllun Gweithredu	34

1.0 Cyflwyniad a Chyd-destun

1.1. Gofynion statudol

- 1.1.1 Diben yr adroddiad yw nodi beth mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi'i wneud i gydymffurfio gyda dyletswydd Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) ar gyfer y cyfnod rhwng 2019 a 2022. Paratowyd yr adroddiad gan y Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd, ac mae'n cynnwys mewnbyn Gwasanaethau'r Cyngor.
- 1.1.2 Mae Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) yn gosod dyletswydd ar awdurdodau cyhoeddus i 'geisio cynnal a gwella bioamrywiaeth' i'r graddau sy'n cyd-fynd ag arfer y swyddogaethau hynny'n briodol. Rhaid i Awdurdod Cyhoeddus gyhoeddi adroddiad ar yr hyn y mae wedi'i wneud i gydymffurfio â'r gofyniad hwn, cyn diwedd pob trydedd flwyddyn ar ôl 2019.
- 1.1.3 Mae Adran 7 o Ddeddf yr Amgylchedd yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyhoeddi, adolygu a diwygio rhestrau o organebau byw a mathau o gynefinoedd yng Nghymru sydd, yn eu barn nhw, o'r pwysigrwydd mwyaf er mwyn cynnal a gwella bioamrywiaeth mewn perthynas â Chymru. Gelwir hon yn rhestr Adran 7.

1.2 Disgrifiad o Awdurdod Cyhoeddus mewn perthynas â bioamrywiaeth

- 1.2.1 Mae'r Cyngor Sir yn dod o fewn y diffiniad o Awdurdod Cyhoeddus, ac o ran adrodd ar gamau sy'n gysylltiedig â'i Gynllun Bioamrywiaeth, mae ganddo fwy o faich. Mabwysiadwyd y Cynllun ar ôl ei adrodd i Bwyllgor Gwaith y Cyngor ar 25 Ionawr 2021. Gellir gweld y cynllun drwy ddilyn y ddolen isod:

<https://www.anglesey.gov.wales/documents/Docs-en/Biodiversity/Biodiversity-Plan.pdf>

1.3 Graddfa Ofodol a Lle

- 1.3.1 Mae Ynys Môn yn ynys sy'n cwmpasu ardal o tua 700km² ac sy'n cynnwys trefi a phentrefi bychain gan fwyaf. Mae poblogaeth yr ynys ychydig yn is na 69,000 o bobl.
- 1.3.2 Mae gan yr ynys forlin o tua 225km gyda'r rhan fwyaf ohoni wedi'i dynodi'n Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (AHNE). Yn ogystal â hyn, mae'r ynys a'r môr o'i chwmpas yn destun nifer o ddynodiadau ecolegol rhyngwladol a chenedlaethol, ac mae'n enwog am ei chynefinoedd a'i rhywogaethau. Mae'r ddaear arbennig a geir yno yn cael ei chydabod drwy ei dynodi fel Geoparc Byd-eang UNESCO ac, fel Ynys, mae ein bioamrywiaeth yn wahanol i ardaloedd eraill yn y DU, mewn ambell ffordd.
- 1.3.3 Mae tirlun Ynys Môn, ei hadnoddau naturiol a'i hasedau, yn ogystal â chynnal cymunedau lleol cryf, yn sylfaen i fioamrywiaeth cyfoethog ac amrywiol.

1.4 Darparu Gwasanaeth Cyhoeddus

- 1.4.1 Mae CSYM yn aelod statudol o Fwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus (BGC) Gwynedd a Môn. Sefydlwyd byrddau gwasanaeth cyhoeddus i wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol yr ardal gan gryfhau cydweithio ar draws gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru. Bydd y bwrdd yn:
 - a) Asesu cyflwr llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol yr ardal; a
 - b) Gosod amcanion penodol i wneud y mwyaf o gyfraniad y byrddau gwasanaeth cyhoeddus i'r nodau llesiant.

1.4.2 Cyhoeddodd y BGC Gynllun Llesiant Lleol yn 2018 ac un o'r negeseuon allweddol a ddeilliodd o'r asesiad llesiant oedd hyrwyddo'r defnydd o adnoddau naturiol i wella iechyd a lles yn y tymor hir.

1.4.3 Mae CSYM yn cymryd rhan yn y broses Datganiad Ardal sy'n cael ei arwain gan Gyfoeth Naturiol Cymru, ac mae wedi cyfrannu at baratoi'r Datganiad ar gyfer Gogledd Orllewin Cymru. Cafodd Datganiad Ardal Gogledd Orllewin ei gymeradwyo'n swyddogol ar 1 Ebrill 2020 a gellir ei weld trwy ddilyn y ddolen isod.

<https://naturalresources.wales/about-us/area-statements/north-west-wales-area-statement/?lang=en#:~:text=North%20West%20Wales%20Area%20Statement%20The%20area%20is,further%20upland%20moors%20to%20the%20east%20in%20Conwy>

1.5 Sut mae gwella bioamrywiaeth yn cyfrannu at swyddogaethau ac amcanion strategol CSYM

1.5.1 Mae Cynllun Corfforaethol y Cyngor yn nodi tri amcan strategol. Un o'r rhain yw *"gweithio mewn partneriaeth â chymunedau i sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol gyda newid a datblygiadau gan ddiogelu'r amgylchedd naturiol ar yr un pryd."* Mae'r ymrwymiad i ddiogelu'r amgylchedd naturiol o fewn strategaeth gorfforaethol y Cyngor, ac mae wedi'i adlewyrchu yn yr amcanion a'r camau a nodir yn y Cynllun Bioamrywiaeth Corfforaethol. Gellir gweld y Cynllun presennol drwy'r ddolen ganlynol:

<https://democratiaeth.ynysmon.gov.uk/documents/s11785/Cynllun%20y%20Cyngor%202017-22.pdf?LLL=1>

1.6 Prif bolisiau, amcanion, dangosyddion perfformiad a threfniadau monitro

1.6.1 Mae sawl dogfen gorfforaethol a gwasanaeth-benodol yn gosod sylfaen polisi cadarn ar gyfer cynnal a gwella bioamrywiaeth. Mae darpariaeth fonitro yn rhan o'r dogfennau hyn. Yn eu plith mae:

- a) Cynllun CSYM
- b) Tuag at Gynllun Sero Net
- c) Cynllun Llesiant Gwynedd a Môn
- d) Cynlluniau Darparu Gwasanaeth Unigol
- e) Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd

1.7 Trefniadau llywodraethu o ran gweithredu dyletswydd adran 6

1.7.1 Mae gan Bennaeth Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd reolaeth gorfforaethol a chyfrifoldeb gweithredol cyffredinol. Mae'r Pennaeth Gwasanaeth yn adrodd i Dîm Arweinyddiaeth y Cyngor. O safbwynt gwleidyddol, yr aelod portffolio Cynllunio, Gwarchod y Cyhoedd a Newid Hinsawdd sy'n gyfrifol am hyrwyddo bioamrywiaeth o ystyried natur y rôl a'r rhyngweithio rhyngddo â'r portffolio amgylcheddol ehangach. Yn ychwanegol at hyn, mae'r Cynllun Gweithredu sydd wedi'i gynnwys yn y Cynllun Bioamrywiaeth yn gosod camau penodol ar gyfer swyddogion unigol gyda chyfrifoldebau rheolaethol.

1.7.2 Wrth fabwysiadu'r Cynllun Bioamrywiaeth, gwnaeth Pwyllgor Gwaith y Cyngor Sir hynny ar y sail y byddai adroddiad blynyddol yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith i roi gwybodaeth am y cynnydd i fodloni'r amcanion y cytunwyd arnynt ar gyfer y Cynllun.

1.7.3 Mae'r Cyngor Sir yn cynnig ffurfio grŵp gyda swyddogion o bob gwasanaeth yn ystod 2023 er mwyn monitro, adolygu ac addasu'r camau a osodwyd yn y Cynllun Gweithredu sydd wedi'i gynnwys yn y Cynllun Bioamrywiaeth, pan fo'n berthnasol, er

mwyn sicrhau bod y camau hyn yn parhau'n gyfredol a pherthnasol. Defnyddir y data monitro i lywio gofynion adrodd yn y dyfodol.

2.0 Uchafbwyntiau, Prif Ganlyniadau a Materion

2.1 Camau bioamrywiaeth allweddol

2.1.1 Ym mis Ionawr 2021, mabwysiadodd y Cyngor Sir y Cynllun Bioamrywiaeth Corfforaethol yn ffurfiol. Mae'r Cynllun yn rhoi sylfaen ar gyfer:

- Archwiliad bioamrywiaeth o ystâd y Cyngor, a fydd yn adnabod cyflwr safleoedd a sut ellir eu gwell mewn perthynas â chysylltedd cynefinoedd;
- Fframwaith holistig ar gyfer rheoli safleoedd sensitif sy'n gyfoeth o fioamrywiaeth ar draws ystâd y Cyngor Sir, ynghyd â safleoedd eraill a ellir eu gwella;
- Gwella darpariaeth seilwaith werdd y Cyngor Sir, a
- Ffurfioli strwythur adrodd ar fioamrywiaeth.

2.1.2 Yn wleidyddol, mae'r aelod portffolio Cynllunio, Diogelu'r Cyhoedd a Newid Hinsawdd yn gyfrifol am hyrwyddo bioamrywiaeth. Mae cyfres o gyfarfodydd chwarterol rheolaidd wedi'u trefnu rhwng yr aelod portffolio a'r swyddog perthnasol er mwyn rhoi diweddariad ar ddatblygiadau pwysig, yn enwedig mewn perthynas â phrosiectau bioamrywiaeth.

2.1.3

2.1.4 Mae LNP Ynys Môn yn sefydliad allweddol i sicrhau bod camau bioamrywiaeth yn dod i sylw'r gymuned ehangach. Mae amrywiaeth yr aelodau'n fodd o sicrhau bod gwybodaeth ynghylch bioamrywiaeth yn cael ei rhannu'n eang. Anogir aelodau i feithrin syniadau ar gyfer prosiectau cyfoethogi y gellir eu hystyried ar gyfer cyllid Lleoddd Lleol ar gyfer Natur. Mae'r Cyngor Sir yn goruchwyllo dyfarniad arian grant i bartneriaid o'r gronfa Lleoddd Lleol ar gyfer Natur. Ers ei gyflwyno, mae'r gronfa wedi dosbarthu gwerth £450,000 mewn arian grant i nifer o brosiectau, fel y nodwyd yn y tabl isod. Darperir astudiaethau achos yn Atodiad 1.

Blwyddyn Ariannol	Prosiectau partner	Prosiectau'r Cyngor	Prosiectau Cronfa Her	Cyfanswm
2020-21	£40,785	£37,465	Amherthnasol	£78,250
2021-22	£47,179	£24,900	£167,000	£239,079
2022-23	£101,070	£32,050	Amherthnasol	£133,120
	£189,034	£94,415	£167,000	£450,449

Tabl 1: Dyfarniadau grant Lleoddd Lleol ar gyfer Natur 2020-23

2.1.5 Yn ogystal â gweithio gyda phartneriaid presennol, mae Swyddog Bywyd Gwyllt yr Awdurdod Lleol yn annog aelodau newydd i ymuno â'r LNP drwy rwydweithio. Mae trafodaethau cadarnhaol wedi'u cynnal gyda CADW a'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol, a bu i gyflwyniad a ddarparwyd ar gyfer cangen Môn o Un Llais Cymru, sef y prif sefydliad ar gyfer cynghorau tref a chymuned yng Nghymru, annog ddiddordeb mewn ymaelodi â LNP Ynys Môn.

2.1.6 Mae gwaith sylweddol a ariannwyd gan Gronfa Her LNP, wedi digwydd gyda phrosiect allweddol Clegir Mawr. Bydd yn cynnig ffordd o asesu adferiad y cyn safle ysbwriel hwn yn gynefin bywyd gwyllt. Yn ychwanegol at hyn, gellir ei ddefnyddio fel ased addysgiadol a all gynnig lleoliad cynefin mosaig fel bo myfyrwyr yn dod i ddeall cyd-ddibyniaeth rhywogaethau ar fathau penodol o gynefinoedd, a bod yn ganolfan astudio werthfawr ar gyfer ymchwil.

Gweirglodd blodau gwyll, Clegir Mawr, Gwalchmai

- 2.1.7 Ni ellir tanseilio'r pwysigrwydd o allu defnyddio cofnodion ecolegol. Oherwydd hyn, mae'r Cyngor Sir ar fin cwblhau sawl cytundeb lefel gwasanaeth (CLG) gwahanol gyda Cofnod, y Ganolfan Cofnodion Amgylcheddol Lleol (LERC) ar gyfer gogledd Cymru. Drwy gael mynediad at y data hwn, gellir llywio gwaith neu brosiectau penodol lle amheuir bod rhywogaethau sydd wedi'u diogelu yn bresennol a/neu mae lliniaru yn hanfodol. Disgwylir cwblhau'r CLG ar ddechrau 2023.

2.2 Canlyniadau cadarnhaol ar gyfer iechyd, cydlyniant cymunedol a buddion economaidd

- 2.2.1 Fel y cyfeiriwyd eisoes, ar y dechrau gwelwyd gostyngiad sylweddol yn nifer yr ymwelwyr i safleoedd y Cyngor Sir yn ystod y cyfnod adrodd oherwydd effeithiau pandemig Covid. Fodd bynnag, byddai cynnydd yn nifer yr ymwelwyr yn cefnogi'r ddamcaniaeth fod treulio amser ym myd natur o fudd i lesiant meddyliol ac iechyd corfforol.

Blwyddyn Ariannol	Nant y Pandy	Parc Morglawdd	Cyfunol	Sylwadau
2018-19	63,129	124,607	187,736	*Caewyd y llwybr pren yn Nant y Pandy am 6 wythnos oherwydd gwaith adeiladu pont newydd yn Ch3
2019-20	60,159	91,815	151, 974	
2020-21	0*	91,051	91, 051	Caewyd y llwybr pren yn Nant y Pandy o fis Mawrth 20 tan fis Mehefin 21 / caewyd Parc y Morglawdd hefyd am rai misoedd oherwydd to COVID.
2021-22	65, 412	107, 550	172,962	
2022-23 (4/22 -9/22)	19,066	62,167	81,233	Data Rhannol – 6 mis yn unig o'r flwyddyn ariannol bresennol fel cyfeiriad.
* Ffigyrau ar gyfer Nant y Pandy wedi'u darparu gan rifydd ar y Llwybr Pren, felly 0 wedi'u nodi gan fod y llwybr wedi'i gau am gyfnod				

Tabl 2: nifer yr ymwelwyr i safleoedd bywyd gwyllt a reoli gan y Cyngor

- 2.2.2 Profwyd bod darparu rhandiroedd ar dir sy'n eiddo i'r Cyngor hefyd yn fuddiol i lesiant a chydlyniant cymdeithasol yn ogystal â bod yn hafan ar gyfer bywyd gwyllt, gan ddarparu cynefin gwerthfawr i beillwyr yn arbennig. Ar hyn o bryd mae gan yr Ynys 9

safle rhandiroedd, gyda 3 ohonynt ar dir sy'n eiddo i'r Cyngor Sir neu ar brydles, gyda rhai eraill yn cael eu darparu ar safleoedd Cyngorau Tref/Cymuned. Ar hyn o bryd mae'r Cyngor Sir yn ystyried datblygu safle rhandiroedd newydd pellach ar dir yng Nghaergybi.

Plotiau Cymdeithas Rhandiroedd Llangefni

- 2.2.3 Mae Cynllun y Cyngor Sir (2017-22) yn cydnabod gwerth amgylchedd naturiol yr Ynys, pwysigrwydd diogelu'r ased hwn a'i gyfraniad presennol a phosibl at ffyniant economaidd yr Ynys.
- 2.2.4 Er nad yw wedi'i anelu'n uniongyrchol at wella bioamrywiaeth, mae prosiect sy'n argymhell rhagnodi gwyrdd yn cael ei redeg gan Wasanaeth Cefn Gwlad y Cyngor Sir gan ddefnyddio cyllid SDF i drefnu gweithgareddau coetir i bobl na fyddai'n cael mynediad atynt fel arall. Nod y prosiect: yw
- gwella iechyd a llesiant pobl drwy ragnodi cymdeithasol i weithgareddau rheolaidd mewn coetiroedd, sy'n cynnwys gweithgarwch corfforol, maeth a sgiliau coetir;
 - hybu dealltwriaeth o'r AHNE a diddordeb ynddi; Tîm Cefn Gwlad/AHNE.

Cynhelir y prosiect gan Grŵp Coetir Cymunedol Llyn Parc Mawr, un o'r partneriaid LNP.

Gweithgareddau presgripsiynu gwyrdd yn Llyn Parc Mawr, Niwbwrch

2.3 Arbedion cost ac arbedion effeithlonrwydd

2.3.1 Gall adolygu arferion gweithio ac ysgogi newid arwain at welliannau o ran bioamrywiaeth, yn ogystal ag arbed costau hefyd. Gweler enghraifft o newid o'r fath sy'n arbed costau o fewn y rhaglen radical rheoli ymylon. Mae lleihau cysondeb torri gwellt yn arbed costau ac mae hefyd yn hybu bioamrywiaeth drwy gynyddu nifer yr ardaloedd cynefin. Mae gan wasanaethau'r Cyngor, sydd â chyfrifoldebau dros dir, ddiddordeb pellach mewn ardaloedd o weirgloddiau blodau gwyllt a chreu cynefinoedd er mwyn sefydlu gweirgloddiau blodau gwyllt mewn ardaloedd glaswellt a fyddai'n cael eu torri'n rheolaidd fel arall, heb unrhyw effaith fuddiol ar fioamrywiaeth.

Trefniadau torri gwellt gwahanol i annog tyfiant blodau gwyllt, Talwrn

2.3.2 Ar gyfartaledd, amcangyfrifir bod y newidiadau mewn trefniadau torri gwellt wedi arbed oddeutu £7,000 i'r Cyngor Sir bob blwyddyn rhwng 2010 a 2022. Mae'r cynnydd sylweddol diweddar mewn tanwydd yn golygu nad yw'r arbedion cystal ag y gallent

fod, ond maent yn dal i gael eu cyflawni. Mae'r tabl isod yn dangos graddfa'r rhaglen Rheoli Cadwraeth a Thorri.

Adroddiad ar Ardaloedd Rheoli Torri Cadwraeth 2019-20				
Rhif CMA	Lleoliad	Amrywiaeth rhywogaethau	Rheolaeth	Hyd yr ymyl a reolwyd
1	Tal Poncau, Dwyran	Cofnodwyd 63 rhywogaeth planhigion: 88 tegeirian coch y gwanwyn eleni.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr Hydref	200m
2	Lon Cwrt, Dwyran	64 rhywogaeth gan gynnwys briallu, fioledau a 148 tegeirian coch y gwanwyn.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr Hydref	100m
3	Lon Bacsia, Llangefn	52 rhywogaeth gan gynnwys troed y golomen, tegeirian coch y gwanwyn a tegeirian cyffredin.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr Hydref Toriad cadwraeth yn y gaeaf.	100m
4	Tyddyn Philip, Brynteg	105 rhywogaeth gan gynnwys brawdlys gwaedlyd, cor-rosynau a chlafrllys y maes .	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr Hydref. Toriad cadwraeth. Rheolaeth rhedyn.	100m
5	Frgan, Brynteg	92 rhywogaeth gan gynnwys brawdlys gwaedlyd, cor-rosynau a gludlys codrwrth	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr Hydref. Toriad cadwraeth.	100m
6	A5025, Pentraeth	63 rhywogaeth gan gynnwys tegeirian gyffredin, tegeirian llydanwyrdd wedi ail-ymddangos	Torri ymylon yn yr haf, yn cael ei dorri a'i felio neu'n cael ei gribinio ym mis Medi	
7	Tyddyn Waen, Talwrn	115 rhywogaeth gan gynnwys tegeirian coch y gwanwyn a tegeirian cyffredin a briallu.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr Hydref. Ffermwr yn torri ymylon a gwrychoedd ym mis Medi	600m
8	Bryn Gors, Talwrn	98 rhywogaeth gan gynnwys tegeirian cyffredin, amrhydlwyd cyffredin, llysiau'r milwr coch.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr hydref.	100m
9	Tan y Bryn, Brynsiencyn	56 rhywogaeth gan gynnwys tegeirian coch y gwanwyn, briallu a chlust yr ewig.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr hydref + toriad cadwraeth.	100m
10	Pant y Bugail, Marianglas	54 rhywogaeth gan gynnwys tegeirian coch y gwanwyn a chaineirianau.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr hydref.	500m
11	Ty Mwdwal, Dwyran	Amserlen ar gyfer ffosydd gyda llyffaint, madfall ddŵr a llygod dŵr.	Yn cael eu torri yn yr haf a'r Hydref. Torri gwrychoedd yn yr Hydref.	
12	A5025 Benllech Cross	66 rhywogaeth gan gynnwys briallu, tegeirian cyffredin a marjoram.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr hydref. Toriadau cadwraeth, tynnu chwyn.	150m
13	Ty'n Pistyll, Llanddona	Safle gyda rhywogaeth prin – Gorfanhadlen Fawr – parasitig ar Eithin.	Dim toriad yn yr haf, 2 ystodau yn yr hydref a thoriadau cadwraeth.	20m
14	Cyffordd Rhos Llanestyn, Llanddona	Dim rhestr fanwl o blanhigion ar gael ond amrywiaeth dda o flodau carreg galch	Dim toriad yn yr ha fond angen ei dorri'n glir yn yr Hydref.	
15	Ffordd Osgoi, Cemaes	111 rhywogaeth wedi cael eu cofnodi gan	Llethr ddim yn cael ei dorri yn yr haf. Yn cael ei dorri'n	100m

		gynnwys sawl tegeirian arall	glir i frig y llethr. Chwyn yn cael eu cribinio a'u tynnu	
16	Stone Science, Talwrn	74 rhywogaeth wedi'u cofnodi gan gynnwys briallu Mair, llysiau'r llwynog a mantell Fair.	Dim toriad yn yr haf.	
17	Comin, Marianglas	Amrywiaeth dda o blanhigion glaswelltir carreg galch gan gynnwys tegeirian coch y gwanwyn, cor-rosynau a chlychlys llydanddail.	Mae sawl plot wedi'i farcio â cherrig gwyn. Cânt eu torri yn yr Hydref yn unig gan adael i'r planhigion flodeuo.	
18	Tywyn Aberffraw, Aberffraw	Amrywiaeth dda o blanhigion glaswelltir twyni, gan gynnwys sawl rhywogaeth o degeirian.	Dim toriad yn yr haf. Dau ystodau rheolaidd yn yr Hydref.	
19	Bwrdd Arthur, Llanddona	Amrywiaeth dda o blanhigion carreg galch gyda chlafrllys y maes, dant y pysgod a darnau helaeth o gor-rosynau cyffredin.	Dim toriad yn yr haf. 2 ystodiad yn yr Hydref a thoriad cadwraeth i reoli miaren	400m
20	Safle bach ar lôn gul i'r gogledd o Talwrn	Wedi'i sefydlu i ddiogelu'r unig safle ger ffordd ar gyfer tegeirian y broga	Ddim yn cael ei dorri yn yr haf. Gosod amddiffynwyr ymylon i ddiogelu rhag difrod gan gerbydau amaethyddol.	
21	Ffordd Maelog, Rhosneigr	59 rhywogaeth wedi'u cofnodi gan gynnwys tegeirian pyramid, mandon lās yr ŷd, briwydd felen, rhwyddlwyn-y-maes-gwyrdd a gwenithwellt caled	Dim toriad yn yr haf, ond bydd angen torri canol y gweirglodd ym mis Medi.	

Tabl 3: Ardaloedd Rheoli Cadwraeth 2019-20

- 2.3.3. Gellir cyflawni arbedion ac arbedion effeithlonrwydd drwy reoli neu gael gwared ar rywogaethau ymledol. Yn achos Jac y Neidiwr, mae fwyaf amlwg ger glannau afonydd, ac wrth gael gwared ohono, caniateir llystyfiant brodorol i dyfu ar lannau afonydd a darperir sicrwydd yn y pridd. Byddai Jac y Neidiwr wedi gallu ansefydlogi glannau am ei fod yn marw dros y gaeaf ac yn amlygu'r ddaear moel. Gall llifogydd a chasgliad o waddod amlygu ymhellach i lawr yr afon gan arwain at gostau rheolaeth i'r Cyngor Sir.
- 2.3.4 Gall defnyddio gwirfoddolwyr i wneud gwaith megis clirio rhywogaethau ymledol a chasglu ysbwriel ddarparu buddion i fioamrywiaeth a hynny drwy gynnal cynefinoedd, yn ogystal ag arbed costau. Defnyddir llafur gwirfoddolwyr yn eang o fewn swyddogaeth AHNE a Chefn Gwlad y Cyngor er mwyn cwblhau prosiectau o'r fath. Yn ychwanegol at hyn, bydd gwaith cyffelyb gydag ysgolion yn cael yr un buddion o ran bioamrywiaeth ac arbedion/arbedion effeithlonrwydd ar yr un pryd â chynnig buddion addysgiadol lle mae gweithgareddau o'r fath yn mynd i'r afael ag anghenion cwricwlaidd.

2.4 Prif ffactorau sy'n hwyluso camau gweithredu bioamrywiaeth

- 2.4.1 Mae ailgynnull Fforwm Bywyd Gwylt Ynys Môn fel Partneriaeth Bioamrywiaeth Lleol (LNP) Ynys Môn wedi bod yn gam arwyddocaol i hwyluso camau bioamrywiaeth llwyddiannus yn y gymuned. Mae LNP Ynys Môn yn gorff sy'n cynnwys nifer o gyrff

gwahanol sy'n cynrychioli sbectrwm amrywiol o ddiddordebau. Mae ei gylch gwaith yn cynnwys:

- a) Llunio partneriaethau traws-sector;
- b) Adeiladu capasiti;
- c) Gweithgareddau lleol sy'n diwallu anghenion lluosog gan gyflawni blaenoriaethau NRAP;
- d) Adeiladu'r sylfaen dystiolaeth;
- e) Eirioli a dylanwadu;
- f) Olyniaeth.

2.4.2 Mae Cydlynnydd yr LNP yn ei swydd ers blwyddyn, ac os oes cyllid referniw ar gael ar gyfer 2023-24 neu ddim, y bwriad yw cyflogi cynorthwyydd ar gyfer y Cydlynnydd, er mwyn adeiladu capasiti a chanolbwyntio'n well ar ddatblygu a gweithredu prosiect bioamrywiaeth.

2.4.3 Fel y soniwyd eisoes, mae cael mynediad at ddata ecolegol cyfredol yn allweddol ar gyfer gweithredu yn y maes bioamrywiaeth, sef bwriad y CLA gyda LERC Cofnod. Disgwylir y bydd y mater hwn yn dod i ben yn ystod chwarter cyntaf 2023.

2.17 Mae cydweithio â sefydliadau eraill yn gallu darparu prosiectau mwy gyda buddion bioamrywiaeth gwell. Mae prosiect *Wild Landfill* yn fenter gydweithredol rhwng y Cyngor Sir, Cyngor Gwynedd a Cyfoeth Naturiol Cymru. Mae'n ceisio sicrhau'r amodau gorau posibl ar gyfer bioamrywiaeth mewn safleoedd tirlenwi sydd wedi'u capio, ac mae wedi arwain at waith sylweddol yn safleoedd Penhesgyn a Chlegir Mawr (gan gynnwys plannu 24,000 o goed). Mae gan y safleoedd sydd wedi'u gwella y gallu i fod yn adnoddau addysgiadol ar gyfer ysgolion a cholegau lleol.

Plannu coed yn Safle Tirlenwi Penhesgyn Landfill Site, Porthaethwy

2.5 Rwystrau rhag gweithredu

Deall gofynion Adran 6

2.5.1 Mae'r angen i ddeall y cyfrifoldebau sydd wedi'u gosod gan Adran 6 yn hanfodol os yw'r Ddyletswydd am ei chyflawni'n gywir. Byddai sefydlu grŵp o swyddogion traws-wasanaeth yn ffordd effeithiol o wneud hyn. Mae hyn yn flaenoriaeth sydd angen ei chwblhau yn y Cynllun Gweithredu, ond gwneir hynny ar ddechrau 2023.

2.5.2 Mae hyfforddiant ar faterion bioamrywiaeth yn hanfodol er mwyn meithrin dealltwriaeth mewn perthynas â dyletswydd Adran 6. Mewn perthynas â hyn, mae trefniadau i gynnal digwyddiad hyfforddi mewnol ar gyfer swyddogion/aelodau etholedig

perthnasol yn cael ar waith, a disgwylir y bydd y digwyddiad yn cael ei gynnal yn ystod chwarter cyntaf 2023.

Mynediad at ddata ecolegol

- 2.5.3 Gall diffyg mynediad at ddata, neu ddim mynediad o gwbl, gael effaith andwyol ar lwyddiant prosiect. Oherwydd hyn, mae angen cwblhau'r broses CLA gyda Cofnod. Fel y soniwyd eisoes, disgwylir y bydd y broses cael dod i ben ddechrau 2023.

Newid Hinsawdd

- 2.5.4 Yn gryno, mae UNESCO yn disgrifio'r berthynas rhwng newid yn yr hinsawdd a bioamrywiaeth fel a ganlyn:

Climate change is a major driver of biodiversity erosion, and loss of biodiversity also accelerates climate change processes, as the capacity of degraded ecosystems to assimilate and store CO₂ tends to decrease. Humanity therefore has a global responsibility to address these two challenges and the interactions between them.

<https://www.unesco.org/en/climate-change/biodiversity>

- 2.5.5. Bu i'r Cyngor Sir ddatgan argyfwng hinsawdd ym mis Medi 2020 ac ymrwymodd y Cyngor i fod yn sefydliad Carbon Niwtral erbyn 2030. Mae'r Cynllun Bioamrywiaeth Corfforaethol yn cydnabod y cysylltiadau amlwg rhwng newid hinsawdd a bioamrywiaeth wrth osod yr amcan canlynol:

Cysylltu manteision bioamrywiaeth â Strategaeth Newid Hinsawdd, agenda datgarboneiddio a rhaglenni lleihau gwastraff/ailgylchu

- 2.5.6 Mae'r Cynllun Sero Net yn ail-gyfleu'r gydnabyddiaeth hon wrth restru defnydd tir a bioamrywiaeth ymhlith ei brosiectau ac ymyriadau i helpu i gyrraedd targedau Sero Net erbyn 2030. Oherwydd hyn, mae'r Cynllun yn ymrwmo i wella amrywiaeth bioamrywiaeth ar dir y Cyngor, gwella niferoedd cord ar dir y Cyngor a datblygu seilwaith werdd newydd.

Colli cynefin a diraddio

- 2.5.7 Mae colli a diraddio cynefinoedd yn deillio o arferion sy'n anghydnaws â natur cynefinoedd megis defnyddiau diwydiannol neu ddatblygiadau eraill. Mae'r prosiectau a grybwyllwyd yn flaenorol yng Nghlegir Mawr a Phenhesgyn yn enghraifft o brosiect sy'n ceisio mynd i'r afael â gwaith adfer cynefinoedd ac atal diraddio.

Llygredd

- 2.5.8 Gall llygredd fod ar sawl ffurf a gall pob un effeithio'n negyddol ar fyd natur. Mae Partneriaeth Awyr Dywyll wedi cyhoeddi "Goleuo Da", canllaw goleuo da ar gyfer busnesau a chymunedau i atal tarfu ar fywyd gwyllt, yr effaith ar iechyd pobl ac i fynd i'r afael ag effeithiau newid hinsawdd. O ran effaith goleuadau amhriodol ar fywyd gwyllt, mae'r ddogfen yn nodi:

Mae planhigion ac anifeiliaid yn dibynnu ar gylch dyddiol y Ddaear o olau a thywyllwch i reoli ymddygiadau sy'n cynnal bywyd fel atgenhedlu, maeth, cwsig ac amddiffyn rhag ysglyfaethwyr. Mae tystiolaeth yn dangos bod golau artiffisial yn y nos yn cael effeithiau negyddol a marwol ar lawer o greaduriaid gan gynnwys amffibiaid, adar, mamaliaid, pryfed a phlanhigion. Mae dros 60% o fywyd gwyllt yn y DU yn dibynnu ar dywyllwch i oroesi.

Goleuo Da (Partneriaeth Awyr Dywyll 2022)

- 2.5.9 O ran lleihau llygredd aer ac effaith allyriadau cerbydau yn benodol, mae'r Cyngor Sir wedi ehangu ei fflyd o gerbydau trydan. Yn ddiweddar, cafodd Gwasanaeth Cefn Gwlad yr Awdurdod dri cherbyd trydan, ac fe gafodd dau ohonynt (car a fan) eu hariannu drwy grant a roddwyd gan Lywodraeth Cymru. Cerbyd cyfleustodau yw'r llall a ariannwyd drwy grant gan Cyfoeth Naturiol Cymru. Mae'r cerbydau hyn yn cael eu defnyddio'n rheolaidd gan staff y gwasanaeth.

Rhywogaethau Ymledol

- 2.5.10 Rhywogaethau ymledol yw rhai o'r prif bethau sy'n bygwth bywyd gwyllt brodorol. Gall effaith rhywogaethau ymledol ar ein heconomi a'n hecosystemau naturiol fod yn gostus iawn gyda llawer o'n gweithgareddau masnachol, amaethyddol a hamdden yn dibynnu ar ecosystemau brodorol iach. Mae'r Cyngor Sir yn cymryd rhan mewn sawl prosiect (gweler Atodiad 1) sy'n ceisio mynd i'r afael â'r broblem hon.

- 2.5.11 Mae'r swyddogaeth AHNE a Chefn Gwlad ynghlwm â sawl prosiect sy'n ceisio rheoli neu gael gwared ar rywogaethau ymledol. Yn eu plith mae:

- Mae Partneriaeth Jac y Neidiwr Ynys Môn wedi datblygu rhaglen waith sy'n targedu'r rhywogaeth wrth ei wraidd o fewn ardaloedd dalgylch ar yr Ynys, gyda chymorth gwirfoddolwyr, contractwyr a pherchnogion tir / tiffeddianwyr.
- Mae prosiect Afonydd Menai yn cynnwys gwarchod a chodi ymwybyddiaeth o ddwy rywogaeth blaenoriaeth Adran 7, sef llygod pengrwn y dŵr a dyfrgwn, yn bennaf drwy weithio i reoli'r Minc Americanaidd anffordorol sy'n ymledu.
- Pwrpas Prosiect Achub Ein Gwiwerod yw gwarchod gwiwerod coch rhag bygythiad gwiwerod llwyd.

- 2.5.12 Mae'r system dylunio yn ffordd o reoli rhywogaethau ymledol mewn cyd-destun datblygiad tir. Gellir defnyddio amodau cynllunio yn y cyd-destun hwn i atal rhywogaethau ymledol rhag sefydlu neu ymledu wrth wneud gwaith datblygu. Gall amodau o'r fath ofyn am Asesiad Risg Boddlogelwch a chynlluniau monitro tymor hir er mwyn rheoli unrhyw ddigwyddiad posibl.

Peryglu Boddlogelwch

- 2.5.13 Mae boddlogelwch yn cyfeirio at fesurau sy'n ceisio atal organebau niweidiol (e.e. firysau, bacteria, ac ati) rhag sefydlu a/neu ledaenu i anifeiliaid a phlanhigion er mwyn lleihau'r risg o drosglwyddo clefyd heintus. Mae dau enghraifft yn berthnasol i

fioddiogelwch ar yr Ynys ar hyn bryd, sef clefyd coed ynn (ADB) a Ffliw Adar. Mae'r clefydau'n peri risgiau sylweddol i iechyd a diogelwch pobl ac anifeiliaid a'r dirwedd. Mae ADB yn benodol yn peri bygythiad sylweddol i gynefin ac i'r rhywogaethau niferus o fflora a ffawna y gwyddom sy'n dibynnu ar goed ynn.

- 2.5.14 I ddechrau, roedd y Cyngor Sir yn cyflogi Cydlynnydd ADB i fynd i'r afael ag effeithiau'r clefyd, ond mae'r swydd wedi'i ehangu i Reolwr Prosiect ADB, gyda chyfrifoldebau dros sicrhau y gall y sir wella o effeithiau'r clefyd.
- 2.5.15 Gall Ffliw Adar ledaenu i'r boblogaeth adar gwyllt a gwelwyd hyn mewn rhannau eraill o'r DU a'r effaith ddinistriol a gafodd. Pwysleisiodd Prif Swyddog Milfeddygol Cymru bod y fath achos yn cadarnhau'r angen i bawb sy'n cadw dofednod ac adar caeth eraill gadw at y lefelau uchaf o fioddiogelwch er mwyn atal y clefyd rhag lledaenu.

Adnoddau Staff

- 2.5.16 Profodd y Cyngor Sir heriau wrth recriwtio ecolegydd cymwys addas ar ôl i'r Ymgynghorydd Ecolegol adael ei swydd ym mis Medi 2022. Ni lenwyd y swydd tan fis Mehefin 2022, ac mae'n adlewyrchu heriau recriwtio mewn lleoedd eraill ac mae'n rhywbeth a all beri pryder yn y dyfodol. Fodd bynnag, gyda'r swydd bellach wedi'i llenwi, mae Cydlynnydd LNP wedi'i benodi, ac mae'r rhagolygon ar gyfer penodi cynorthwydd LNP, os bydd cyllid yn caniatáu hynny, i wella capasiti ynghylch bioamrywiaeth yn y dyfodol yn ymddangos yn gadarnhaol.

3.0 Astudiaethau Achos

- 3.1 Mae'r Cyngor Sir wedi cynnal nifer o brosiectau sy'n ymwneud â bioamrywiaeth a gwella cynefinoedd dros y cyfnod 2019-22, ac mae rhai ohonynt wedi cael eu crybwyll yn gynharach yn yr adroddiad hwn. Mae prosiectau o'r fath wedi cael eu hariannu'n bennaf, boed hynny'n rhannol neu'n gyfan gwbl, drwy grantiau a gafwyd o wahanol ffynonellau megis Lleoedd Lleol ar gyfer Natur (Gwyrddio'r Ystâd Gyhoeddus), y Gronfa Datblygu Cynaliadwy (SDF) a grantiau'r Gronfa Adferiad Gwyrdd.
- 3.2 Mae prosiectau wedi amrywio o ran maint ac effaith gyda'r canlyniad disgwyledig ar gyfer bioamrywiaeth yn gymesur â maint y prosiect. Mae atodiad 1 yr adroddiad hwn yn canolbwyntio ar brosiectau penodol a gynhaliwyd ac mae'r astudiaethau achos hyn yn cynnig cipolwg ar natur amrywiol y gwaith a wnaed i wella bioamrywiaeth dros wahanol safleoedd a gyda disgwyliadau â ffocws o ran cyflawni canlyniadau penodol.
- 3.3 Yn ogystal â chynnal prosiectau gan y Cyngor yn unig, mae'r Cyngor Sir hefyd wedi cyfrannu at ddull aml-asiantaeth o fynd i'r afael â rhai prosiectau sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth. Bydd yr astudiaethau achos yn yr Atodiad yn rhoi blas o'r amrywiaeth o brosiectau a gynhaliwyd a'r canlyniadau disgwyledig mewn perthynas â gwella bioamrywiaeth.

4.0 Adroddiad Gweithredu

- 4.1 Nodwyd chwe amcan sy'n ymwneud â'r Cynllun Gweithredu Adferiad Natur yn y Cynllun Gweithredu o fewn y Cynllun Bioamrywiaeth Corfforaethol ac mae diwedd y cyfnod adrodd cyntaf yn amser priodol i asesu i ba raddau y cyflawnwyd nhw. Bydd y cynnydd a nodir yn sail ar gyfer adolygu'r Cynllun, yn gyfle i ddiweddarau amcanion presennol a gosod amcanion newydd a chysoni'r amcanion hynny i gynlluniau eraill a fabwysiadwyd gan y Cyngor Sir, yn bennaf Cynllun y Cyngor, y Cynllun Tuag at Sero Net a chynlluniau gwasanaeth unigol.

- 4.2 Neilltuodd y Cynllun Bioamrywiaeth sawl cam ar gyfer pob un o'r chwe amcan a rhestrodd y rhain ar ffurf tabl gyda phob cam gweithredu wedi'i neilltuo i swyddog arweiniol a/neu Wasanaeth penodol. Roedd mesurau perfformiad a chanlyniadau disgwyledig hefyd ynghlwm wrth bob cam gweithredu. Yn hytrach nag adolygu pob cam gweithredu o fewn corff yr adroddiad, nodir yn Atodiad 2 o'r adroddiad y cynnydd a wnaed i gyflawni'r camau gweithredu a gweithio tuag at gyflawni'r amcanion cyffredinol. Pan nad yw disgwyliadau'n cael eu bodloni, gwneir argymhellion ynghylch sut y dylid ymdrin â'r rhain.
- 4.3 Yn gyffredinol, gall yr adroddiad hwn ddod i'r casgliad bod llawer o'r camau a restrir yn y Cynllun Gweithredu wedi cael eu cyflawni'n llawn neu'n rhannol gan gyfrannu tuag at gyflawni'r amcanion. Fodd bynnag, mae rhai camau allweddol yn parhau i gael sylw, ac mae'r rhain yn ffurfio rhan o'r argymhellion sydd i ddilyn.

5.0 (Casgliadau) Adolygu Dyletswydd Adran 6

- 5.1 Mae'r ddyletswydd Adran 6 yn gosod gofyniad penodol ar Awdurdodau Cyhoeddus i gynnal neu wella bioamrywiaeth i'r graddau y bo hynny'n gyson ag arfer y swyddogaethau hynny'n briodol. Wrth wneud hynny, rhaid i Awdurdodau Cyhoeddus hefyd geisio 'hyrwyddo cydnetheredd ecosystemau'. Drwy fabwysiadu Cynllun Bioamrywiaeth mae'r Cyngor Sir wedi cydnabod camau perthnasol a fydd yn cyfrannu tuag at gyflawni'r ddyletswydd.
- 5.2 Yn gyffredinol, ystyrir bod y Cyngor Sir yn cyflawni ei gyfrifoldebau yn hyn o beth i gynnal a gwella bioamrywiaeth drwy:
- a) Baratoi a mabwysiadu Cynllun Bioamrywiaeth sy'n gosod camau clir sy'n cynnig sail ar gyfer cynnal a gwella bioamrywiaeth;
 - b) Alinio'r Cynllun gyda chynlluniau/polisiau eraill y Cyngor gan osgoi meysydd gwrthdaro posibl o ran bodloni amcanion a osodwyd e.e. Cynllun Sero Net;
 - c) Adnabod ffyrdd o newid arferion gweithio a fydd yn elwa bioamrywiaeth yn ogystal ag arwain at arbedion costau/effeithlonrwydd ar gyfer yr Awdurdod;
 - d) Sefydlu cysylltiadau gweithio cryf gyda phartneriaid allanol a cheisio'r ffrydiau ariannu priodol (yn bennaf drwy'r LNP, ond hefyd drwy gydweithio ag asiantaethau eraill) er mwyn cyflwyno prosiectau a mentrau sy'n canolbwyntio ar gynnal neu wella bioamrywiaeth;
 - e) Rheoli safleoedd natur lleol er mwyn datblygu bioamrywiaeth;
 - f) Mynd i'r afael â rhywogaethau ymledol sy'n effeithio'n negyddol ar ein rhywogaethau brodorol;
 - g) Adfer a/neu greu cynefin newydd fel ffordd o wella'r amrywiaeth o rywogaethau sy'n gallu byw mewn ardaloedd o'r fath;
 - h) Lle bo'n bosibl, mynd i'r afael â bygythiadau i fioamrywiaeth leol;
 - i) Gweithio gyda sefydliadau addysgiadol a diwylliannol i annog diddordeb mewn bioamrywiaeth a chodi ymwybyddiaeth o gael amgylchedd sydd â mwy o fioamrywiaeth;
 - j) Annog gwirfoddoli o fewn mentrau sy'n seiliedig ar natur; a
 - k) Sicrhau bod cynigion datblygu yn cynnig gwelliannau o ran bioamrywiaeth.
- 5.3 Dylid amcanu i ddatblygu ar y cryfderau hyn, gan sicrhau bod Dyletswydd Adran 6 yn cael ei chyflawni'n effeithiol gan y Cyngor Sir.
- 5.4 Mae'r Cyngor Sir wedi profi ei fod yn bartner cryf o ran cyflwyno amrywiaeth eang o brosiectau'n ymwneud â bioamrywiaeth. Mae hyn yn gosod meincnod ar gyfer cynnal

perfformiad yn ogystal â chanolbwyntio ar yr amcan o gynnig buddion i fioamrywiaeth a mynd i'r afael ag effeithiau'r argyfwng natur a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru ar 30 Mehefin 2021.

- 5.5 Mae diwedd y cyfnod adrodd cyntaf ar gyfer y Cynllun Bioamrywiaeth yn rhoi cyfle i adolygu cynnwys y Cynllun ac ystyried a yw'r camau a osodwyd ar y dechrau i fodloni'r chwe amcan NRAP yn dal yn berthnasol, a ellir cael gwared ar rai wrth eu cwblhau neu a oes angen newid camau er mwyn bodloni heriau sy'n newid, neu heriau newydd.

6.0 Argymhellion ar gyfer y dyfodol

- 6.1 Er bod y Cyngor Sir o'r farn ei fod yn bodloni dyletswydd adran 6 yn effeithiol, mae'n cydnabod fod sawl cam a nodwyd yn y Cynllun Bioamrywiaeth angen eu bodloni. Mae'r rhain wedi'u nodi isod, a byddant yn cael eu hystyried yn flaenoriaethau y dylid ymdrin â nhw yn ystod y cyfnod yn dilyn cyhoeddi'r adroddiad hwn.

Argymhelliad 1: Grŵp Traws-wasanaeth
Ffurio grŵp o swyddogion traws-wasanaeth i sicrhau bod y gwaith o gynnal neu wella bioamrywiaeth yn parhau'n ystyriaeth wrth ffurfio'r rhaglenni gwaith a'r gweithgareddau. Bydd pob gwasanaeth yn penodi swyddogion priodol i fod yn bresennol mewn cyfarfodydd grŵp rheolaidd.
Rheswm: Mae cynnal trafodaethau'n hanfodol er mwyn gallu parhau i gyflawni Dyletswydd adran 6 yn effeithiol. Mae'n bwysig gweithio'n agosach ar draws y gwasanaethau i'r perwyl hwn..
Amcan(ion) y Cynllun Gweithredu: 1.5, 3.1, 6.1, 6.4

Argymhelliad 2: Strwythur Monitro Bioamrywiaeth ac Adrodd
Sefydlu strwythur adrodd ffurfiol o fewn pob gwasanaeth ynghylch y camau i gynnal neu wella bioamrywiaeth.
Rheswm: Gall diffyg data sylfaenol, sy'n ein galluogi i fesur llwyddiant camau penodol, effeithio ar asesu cyfraniad y camau hynny tuag at wella bioamrywiaeth. Dylid cyflwyno'r data a gasglwyd i ffurfio'r adroddiad blynyddol i'r Pwyllgor Gwaith.
Amcan(ion) y Cynllun Gweithredu: 1.4, 6.1

Argymhelliad 3: Archwilio Bioamrywiaeth ac Adolygu Dogfennau Polisi
Gwneud archwiliad bioamrywiaeth o adeiladau a thirddaliadaeth y Cyngor, ac asesu cynlluniau corfforaethol/gwasanaeth a dogfennau polisi perthnasol i sefydlu graddfa'r ystyriaeth ar gyfer yr ymdriniaeth â bioamrywiaeth mewn perthynas â darparu elfennau gweithredol o'r gwasanaeth.
Rheswm: Deall yr amrywiaeth o fioamrywiaeth sydd o ddiddordeb sy'n bresennol ar ystâd y Cyngor, a darparu sylfaen data ar gyfer asesu effeithiolrwydd y camau sydd wedi'u cynnwys yn y Cynllun Bioamrywiaeth. Sicrhau bod dogfennau polisi perthnasol yn cynnwys cyfeiriad at y Ddyletswydd mewn perthynas â chynnal neu wella bioamrywiaeth.
Amcan(ion) y Cynllun Gweithredu: 1.1, 1.6, 1.7, 3.2, 5.3, 5.4

Argymhelliad 4: Adnoddau Staff ac Adnoddau Ariannol
Manteisio ar gyfleoedd cyllid refeniw i wella capasiti i ddellio â materion sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth o fewn y Cyngor Sir yn ogystal â gwella cyfleoedd cyllid refeniw i sicrhau arian digidol i ymgymryd â rhaglenni newydd a rhai presennol.
Rheswm: Angen sicrhau capasiti digonol er mwyn delio â materion yn ymwneud â bioamrywiaeth o fewn y gwasanaethau (e.e. cyllid refeniw LNP i gryfhau'r tîm

LNP) wrth geisio cyllid er mwyn ariannu prosiectau a mentrau sy'n ymwneud â bioamrywiaeth a fydd yn sicrhau bod y Cyngor Sir yn gallu dangos cynnydd wrth fynd i'r afael â'r ddyletswydd bioamrywiaeth, codi ymwybyddiaeth o'i gyfrifoldebau mewn perthynas â gwella bioamrywiaeth, a'i fuddion o safbwynt ymateb i newid hinsawdd a'r agenda sero net.

Amcan(ion) y Cynllun Gweithredu: 1.2, 3.9, 6.3

Argymhelliad 5: Cytundeb Lefel Gwasanaeth Cofnod

Cytuno ar y CLG gyda Cofnod (LERC ar gyfer gogledd Cymru).

Rheswm: Sicrhau mynediad at ddata ecolegol a ellir ei ddefnyddio i arwain prosiectau a gweithgareddau eraill lle all effeithiau bioamrywiaeth godi, a lle bydd angen lliniaru o bosib.

Amcan(ion) y Cynllun Gweithredu: 2.1, 3.1

Argymhelliad 6: Cydweithio

Ceisio cyfleoedd i gydweithio ag asiantaethau eraill er mwyn cyflwyno prosiectau mwy a all gynnig buddion eang i fioamrywiaeth.

Rheswm: Cyflwyno gwelliannau bioamrywiaeth ar raddfa fwy

Amcan(ion) y Cynllun Gweithredu: 3.5, 3.8, 3.9, 6.3

Argymhelliad 7: Hyfforddiant

Cynnig hyfforddiant priodol ar faterion sy'n ymwneud â bioamrywiaeth i swyddogion ac aelodau etholedig perthnasol.

Rheswm: Mae'n rhaid ymdrin â'r diffyg dealltwriaeth o Ddyletswydd Adran 6 er mwyn sicrhau bod gofynion y ddyletswydd yn cael eu rhoi ar waith ym mhob maes perthnasol.

Amcan(ion) y Cynllun Gweithredu: 5.2, 6.2

ADRODDIAD DYLETSWYDD AR FIOAMRYWIAETH A CHADERNID ECOSYSTEMAU 2022

ASTUDIAETHAU ACHOS

Astudiaeth Achos 1: Plannu a thirlunio	
Teitl y Prosiect:	Pencadlys Glas – gwella bioamrywiaeth ar dir swyddfa'r Cyngor Sir
Cyfnod y Prosiect:	Haf/Hydref
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cyngor Sir Ynys Môn
Ffynhonnell Gyllido:	Lleoedd Lleol ar gyfer Natur – Glasu'r Stad Gyhoeddus
Dyraniad Grant:	£25,000
Pwrpas y prosiect oedd cyflwyno mesurau i wella bioamrywiaeth ar dir o amgylch prif Swyddfeydd Cyngor Sir Ynys Môn a'r llyfrgell yn Llangefni. Er bod nifer sylweddol o goed yn yr ardal hon lle cynhelir amrywiaeth o rywogaethau, yn blanhigion a chreaduriaid, braidd yn dameidiog oeddynt a'r teimlad oedd y gellid gwella'r sefyllfa i greu cynefin gwell, cyfoethocach ar gyfer bioamrywiaeth. Ystyriwyd bod troi ardaloedd o'r glaswelltir yn ddolydd blodau gwyllt yn arbennig o bwysig i gynnal pryfed peillio. Gallai rhywogaethau nodedig a ystyriwyd ac a welwyd ar y safle elwa yn sgil gwaith gwella'r cynefin; yn eu plith glas y dorlan, y wiwer goch a'r dyfrgi. PRIF AMCANION - Gwella ardaloedd o gynefin trwy gynyddu nifer y coed, gwella gwrychoedd sydd eisoes yno a phlannu rhai newydd i leihau'r mannau tameidiog. - Plannu rhywogaethau brodorol sydd fwyaf buddiol i fywyd gwyllt. Bydd hyn yn sicrhau bwyd a lloches trwy gydol y flwyddyn. - Sicrhau bod y gwaith yn ddymunol i'r llygad ac yn hawdd cael ato. Dengys tystiolaeth y gall amgylchedd ffyniannus, llawn bywyd gwyllt fod o fudd i iechyd corfforol a meddyliol pobl Ardal 1 Plannu pedair coeden (1.75 - 2 fetr) sy'n tyfu'n gymharol fach (megis coed bedw, criafol neu grabas) ar y llethr serth y tu ôl i brif adeilad swyddfa'r cyngor i gydymffurfio â choed sy'n cael eu plannu ar gloddiau glaswelltog, serth eraill yn y cyffiniau. Bydd rhes o gwyrwail coch (40 o blanhigion) hefyd yn cael eu plannu i greu gwrych newydd i gyd-fynd â gwrychoedd sydd eisoes yn yr ardal. Ardal 2 Plannu 50m² o dywyrch blodau gwyllt ar dir moel a phlannu chwe choeden (1.75 -2 metr). Ardal 3 Plannu tua thair (1.75 - 2 fetr) coeden sy'n tyfu'n gymharol fach, megis coed bedw, criafol neu grabas ar y glaswellt ar hyd ochr y ffordd, gan sicrhau na fydd y coed, wrth gael eu plannu, yn atal traffig sy'n defnyddio meysydd parcio'r cyngor rhag gweld. Mae'n bosib, hefyd, blannu tair coeden arall ar yr ymyl laswelltog gyfagos. Ardal 4 Llenwi bylchau yn y gwrychoedd cwyrwail coch sydd eisoes yno drwy blannu tua 20 o blanhigion (60cm). Plannu rhagor o wrychoedd cwyrwail coch neu wrychoedd tebyg (30 o blanhigion) ar ddwy ochr y ffens, lle mae'r generadur.	

Ardal 5

Llenwi bylchau yn y gwrychoedd ffawydd trwy blannu tua 20 o blanhigion (60cm). Plannu deg coeden (1.75 – 2 fetr) ar y boncen laswelltog o flaen gwrych ffawydd ac ar yr ymyl laswelltog y tu ôl i wrych ffawydd. Plannu llecynnau o flodau gwyllt (30m²) ar fannau glaswelltog ger mynedfa swyddfeydd y cyngor.

Ardal 6

Plannu 220m² o dywyrch blodau gwyllt rhwng y gwrychoedd ger prif adeilad swyddfa'r cyngor.

Ardal 7

Plannu 50m² o dywyrch blodau gwyllt ger y bont yn y maes parcio.

Ardal 8

Plannu 800m² o dywyrch blodau gwyllt a phlannu 30 o goed (1.75-2 metr) o rywogaethau brodorol cymysg ar y glaswellt rhwng y llyfrgell a swyddfeydd y cyngor. Bydd yn rhaid gwasgaru'r coed yn eang er mwyn cynnal arddull "parcdir" agored. Plannu 30 metr o goed cyll (40 planhigyn) i greu gwrych yn erbyn ffens y llyfrgell.

Ardal 9

Plannu 120m² o dywyrch blodau gwyllt o amgylch mynedfa'r llyfrgell ac ar laswellt uchel i lawr ochr yr adeilad ger y ffordd.

Manylion cynhyrchion / rhywogaethau i'w defnyddio yn y prosiect.

TYWYRCH BLODAU GWYLLT – TIRLUN CYMYSGEDD O 34

- Mae tywyrch yn cynnwys 34 o flodau gwyllt a gweiriau brodorol y DU, o leiaf 75% yn flodau gwyllt.
- Yn addas ar gyfer amrywiaeth o fathau pridd.
- Pob cais tirlunio o 30m² i 10,000m².
- Yn gallu goddef cysgod a sychder.
- Dim angen llawer o waith cynnal a chadw – un i ddau doriad y flwyddyn.

Ymhlith y rhywogaeth fwyaf toreithiog yn y cymysgedd mae:

Enw Cyffredin	Enw Gwyddonol
Peradyl yr Hydref	<i>Scorzoneroide autumnalis</i>
Cribau San Ffraid	<i>Stachys officinalis</i>
Pysen y Ceirw	<i>Lotus corniculatus</i>
Llysiau'r Poer	<i>Silene vulgaris</i>
Melynydd	<i>Hypochaeris radicata</i>
Cramenog	<i>Centaurea nigra</i>
Suran	<i>Rumex acetosa</i>
Ffacbysen faethol	<i>Vicia sativa ssp. segetalis</i>
Llin y Llyfant	<i>Linaria vulgaris</i>

COED MAWR A DYFIR MEWN POTIAU (175-200CM)

- Yr holl rywogaethau brodorol
- Bydd y maint mwy yn cael effaith uniongyrchol ar y safle

Ymhlith y rhywogaethau i'w hystyried (os ydynt ar gael) mae:

Enw Cyffredin	Enw Gwyddonol
Derwen ddigoes	<i>Quercus petrea</i>
Gwernen	<i>Alnus glutinosa</i>
Celynnen	<i>Ilex aquifolium</i>
Bedwen Arian	<i>Betula pendula</i>
Criafolen	<i>Sorbus acuparia</i>
Criafolen wen	<i>Sorbus aria</i>
Surianen ddu	<i>Prunus avium</i>
Pisgwydden deilen fach	<i>Tilia cordata</i>
Ywen	<i>Taxus baccata</i>
Pinwydden	<i>Pinus sylvestris</i>
Masarnen Fach	<i>Acer campestre</i>

COED LLAI A DYFIR MEWN CELLOEDD (60CM)

- Yr holl rywogaethau brodorol
- Bydd y rhai llai yn cael eu defnyddio i gau i mewn yn bennaf

Ymhlith y rhywogaethau i'w hystyried (os ydynt ar gael) mae:

Enw Cyffredin	Enw Gwyddonol
Collen	<i>Corylus avellana</i>
Cwyrwialen goch	<i>Cornus alba</i>
Ffawydden	<i>Fagus sylvatica</i>

Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol

Rhoddwyd y cynllun ar waith ym mis Medi 2019. Methodd un goeden a bydd yn rhaid cael un arall yn ei lle er nad yw ei lleoliad yn cael effaith ar brif ran y cynllun, sef o amgylch prif faes parcio'r swyddfa. Mae'r planhigion a ddefnyddiwyd i gau'r bylchau yn y gwrych cwyrwial coch i gyd wedi cymryd a byddant yn cyflawni eu pwrpas yn weddol brydlon.

Eginodd y dolydd blodau gwyllt yn llwyddiannus ac maent wedi esgor ar olygfeydd trawiadol o flodau gwyllt dros y ddau haf diwethaf, gan sicrhau golygfa ddeniadol i'r rhai sy'n dod i mewn i safle'r cyngor. Y bwriad yw cynyddu'r arwynebedd lle plennir blodau gwyllt ar dir ger y Llyfrgell Gyhoeddus. Mae'r ardal hon yn cynnwys tir ar lethr serth ac arno laswellt wedi'i dorri. Bydd llwybrau, lle bydd y gwair wedi'i dorri, ar hyd y llecynnau o flodau gwyllt ac yn ei wneud yn amgylchedd dymunol i'r cyhoedd ac aelodau'r staff gerdded drwyddo. Y bwriad, hefyd, yw gosod meinciau/byrddau picnic yn yr ardal hon fel bod modd i aelodau'r staff gymryd eu hegwyll mewn amgylchedd dymunol, yn enwedig yn ystod y gwanwyn a'r haf.

Astudiaeth Achos 2: Rheoli Ymylon	
Teitl y Prosiect:	Polisi Torri Ymylon Ffyrdd
Cyfnod y Prosiect:	Parhaus
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cyngor Sir Ynys Môn (Gwasanaeth Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff)
Ffynhonnell Gyllido:	Cyllideb y gwasanaeth
Dyraniad Grant:	Amherthnasol
Mae polisi torri gwair presennol y Cyngor Sir yn nodi bod ymylon ffyrdd Dosbarth I a II yn cael eu torri deirgwaith yn ystod y tymor tra bod ymylon ffyrdd Dosbarth III a ffyrdd di-ddosbarth yn cael eu torri ddwywaith. Mae nifer y toriadau ar ffyrdd gwledig wedi gostwng ers 2010 o ganlyniad i gyfyngiadau cyllidebol ond, hefyd, gyda golwg ar annog blodau gwyllt i dyfu a sefydlu cynefin hanfodol i fywyd gwyllt ar rwydwaith ffyrdd yr Ynys. Caiff ymylon ffyrdd eu torri'n bennaf er mwyn diogelu defnyddwyr y ffyrdd. Heb waith rheoli a chynnal a chadw gofalus, byddai ymylon yn gordyfu a mieri a phrysglwyni'n cymryd drosodd a byddai eu gwerth bioamrywiaeth yn lleihau o'r herwydd. Mae rheoli ymylon ffyrdd gwledig yn rheolaidd yn helpu i gynyddu amrywiaeth rhywogaethau ac yn atal rhywogaethau sy'n cystadlu yn erbyn ei gilydd, megis gweiriau, rhag "mygu" blodau gwyllt. Mae ymylon ffyrdd Dosbarth III a IV yn cael eu torri ddwywaith y flwyddyn gyda'r toriad cyntaf, fel arfer, yn dechrau'r haf gyda'r ail doriad yn cael ei wneud yn gynnar yn yr hydref. Yn ystod y ddau gylch, dim ond llain 1m sy'n cael ei dorri ar bob ffordd o'r fath, yn enwedig ar briffyrdd lle ceir cyfoeth o rywogaethau. Nid oes llawer o werth cynefin i'r metr cyntaf yn ôl o ymyl y ffordd gerbydau o ystyried pa mor agos ydynt at y ffyrdd y mae cerbydau'n teithio arnynt. Mae'r trydydd cylch yn doriad llawn ac yn digwydd ar ddiwedd cylch bywyd y blodau a phan fyddant wedi gosod eu had. O'r herwydd, mae golygfeydd trawiadol o flodau gwyllt i'w gweld ar y rhwydwaith priffyrdd ac mae'r rhain yn ffynhonnell gyfoethog o baill a neithdar i bryfed peillio drwy gydol misoedd y gwanwyn a'r haf. Nid yn unig y mae'r rhaglen dau doriad yn ffrwyno twf glaswellt ac yn ailgyflenwi banc hadau'r blodau gwyllt, mae, hefyd, yn gwella diogelwch defnyddwyr ffyrdd, yn lleihau'r baich rheoli dros amser ac yn arbed arian. Mae'r Cyngor Sir wedi ymgynghori ag Ymddiriedolaeth Natur Gogledd Cymru (yr Ymddiriedolaeth) mewn perthynas â'r gwaith hwn ac wedi llunio cynllun penodol sy'n gwarchod bywyd gwyllt mewn ardaloedd penodol. Mae'r Ymddiriedolaeth yn llwyr gefnogi polisi presennol y Cyngor Sir o dorri glaswellt ymylon priffyrdd. Yn ogystal, mae'r awdurdod wedi bod yn cydweithio â'r Ymddiriedolaeth ers nifer o flynyddoedd i reoli 20 o lecynnau unigol o ymyl ffyrdd, yn benodol ar gyfer bywyd gwyllt. Mae'r safleoedd dan sylw wedi eu marcio ar y briffordd gyda thriongl gwyn ac, ar rai ymylon, mae'r glaswellt sy'n cael ei dorri'n cael ei symud o'r safle yn ystod y gaeaf er mwyn atal blodau gwyllt rhag gwasgaru yn y tymor dilynol. Amcangyfrifir bod gweithredu'r polisi wedi sicrhau arbedion o tua £7,000 y flwyddyn.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Yn sgil gweithredu'r polisi hwn gwelwyd yn sicr gynnydd mewn blodau gwyllt ar ymylon priffyrdd ac mae hyn wedi bod yn allweddol yn nhwff cynefinoedd bywyd gwyllt, yn enwedig i beillwyr. Mae'n bolisi sydd wedi llwyddo i gyflawni ei ganlyniadau arfaethedig, nid yn unig o ran cyflawni arbedion cost/effeithlonrwydd ond, hefyd, o ran gwella'r amodau i fioamrywiaeth ffynnu.

Astudiaeth Achos 3: Creu/Adfer Cynefin	
Teitl y Prosiect:	Adfer Cynefin Clegir Mawr
Cyfnod y Prosiect:	Haf 2021 gyda gwaith rheoli ac ôl-ofal parhaus
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cydweithrediad y Cyngor Sir (Gwasanaeth Rheoli Gwastraff a Chynllunio) a Chyfoeth Naturiol Cymru
Ffynhonnell Gyllido:	Cronfa Her Prosiect y Tirlun a Natur (Clegir Mawr)
Dyraniad Grant:	£167,000 yn ogystal â £32,050 ychwanegol ar gyfer gwaith gwella
Ariannodd y grant waith adfer byd natur ar gyfanswm o 133 erw o dir ac roedd y prosiect yn seiliedig ar y prosiect arddangos blaenllaw ar safle tirlenwi Penhesgyn ar Ynys Môn a'r ddau safle tirlenwi, Ffridd Rasus a Llwyn Isaf, yng Ngwynedd. Roedd yr ased cyfalaf a grëwyd yn cynnwys 10 erw o reoli dolydd blodau gwyllt a 10 erw o gynefin coetir brith (plannu coed) ac yn cynyddu cysylltedd a maint y tirlun. Cyfunwyd hyn â gwaith adfer ecosystem pridd, creu llanerchau a phyllau/gwalau i annog mwy o amffibiaid, pryfed a mamaliaid brodorol, megis Llygod y Dŵr. Mae'r cynllun yn gwneud y mwyaf o'r cynnydd mewn bioamrywiaeth trwy greu cynefinoedd brith, annog cynefin cyfoethog ac amrywiol ar y cyrion, cynyddu faint o ddŵr gaiff ei storio a charbon ei ddal ar y safle, yn ogystal â chynyddu bioamrywiaeth. Mae'r contractwyr a ariannwyd trwy'r grant i blannu tua 10,000 o goed a llwyni, yn cynnal Asesiad o'r Effaith ar yr Amgylchedd (sy'n statudol ar gyfer pob cynllun plannu mawr), dolydd blodau gwyllt, rheoli, gan gynnwys peiriannau ar gyfer rheoli dolydd a chynaeafu hadau, a seilwaith ar gyfer rheoli stoc ar gyfer arferion pori cynaliadwy. Roedd angen arolygon gan Ymgynghorwyr Ecolegol hefyd i sicrhau'r canlyniadau amgylcheddol cywir ar gyfer y safle a mesur llwyddiant ar ddiwedd y rhaglen. Roedd y prosiect hwn yn ddilyniant o brosiect arddangos blaenllaw tebyg /cyntaf i Gymru gyda'r Cyngor Sir yn Safle Tirlenwi Caeedig Penhesgyn. Mae hyd at 10,000 o goed a llwyni wedi'u plannu, mae gwrychoedd a ffiniau wedi'u hehangu a'u hadfer, ecosystemau carbon a phridd wedi'u gwella, dŵr wedi'i storio a'i buro, pyllau wedi'u ffurfio a bioamrywiaeth wedi'i gwella, ymhlith llawer o ganlyniadau eraill. O ystyried y prosiect blaenllaw a roddwyd ar waith yn Safle Tirlenwi Penhesgyn, roedd yn hysbys bod y dull yn gweithio. Mae'r prosiect wedi ehangu'r fenter lwyddiannus hon ac mae'n dangos bod y dull hwn bellach yn dempiedd posibl ar gyfer creu cynefinoedd a chysylltedd ar draws Cymru gyfan, gan fod safleoedd tirlenwi yn hollbresennol yn y tirlun. Ymgysylltwyd â sawl partner ar draws y trydydd sector ac â phrifysgolion, awdurdodau lleol, gwleidyddion a Chyfoeth Naturiol Cymru gan greu templed ar gyfer creu cynefinoedd helaeth ar safleoedd tir llwyd ac ar laswelltir cysylltiedig wedi'i wella ledled Cymru. Ariannodd y grant fynediad i'r safle fel bod modd creu pyllau a gwalau, i brysgwydd ymledu, rheoli dolydd a phori stoc. Cafodd brigiad creigiog, sy'n bwysig oherwydd ei gynefin botanegol sensitif, ei warchod gan ffensys fel na fyddid yn sathru arno a chafwyd llwyfan i bobl sefyll arno. Targedwyd 'mesurau cymedrol' y Prif Weinidog yn rhan o'r cynnig hwn. Ymateb i'r argyfwng newid hinsawdd, cynyddu maint a hyd dolydd blodau gwyllt a chynyddu'r gallu i gynaeafu a dosbarthu blodau gwyllt a hadau coed trwy <i>Plantlife</i> a grwpiau cymunedol. Llwyddwyd i ddal carbon a storio pridd trwy sefydlu cynefin brith, llawn carbon ar draws 133 erw ar y safle. Datblygwyd nifer o ecosystemau trwy reoli amodau oedd eisoes yno. Yn ogystal, plannwyd hyd at 10,000 o goed newydd brodorol. Mae'r cynefin brith hwn sydd wedi'i ddatblygu ac sy'n cynnwys cynefin ymylol helaeth, yn gwella gwerth bioamrywiaeth y safle tirlenwi caeedig. Trwy greu'r ardal hon, mae wedi cynyddu cysylltedd rhwng cynefinoedd tebyg sydd eisoes yn yr ardal a chynyddu bioamrywiaeth.	

Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Mae'r gwaith a wnaed wedi creu cynefin brith, ffafriol, newydd ac wedi'i adfer er mwyn cael cynefin mwy amrywiol ac mae'r gwaith a wnaed wedi cyflawni'r briff yn hyn o beth. Mae Arolwg Sylfaenol o Fioamrywiaeth a baratowyd ar gyfer y safle yn rhoi syniad o ble i dargedu gwaith rheoli a sut olwg y gallai fod ar fwy o fioamrywiaeth. Cofnododd yr arolwg cychwynnol 145 rhywogaeth o blanhigion (wedi codi i 166 yn dilyn ail arolwg), 28 rhywogaeth o adar (gan gynnwys 8 rhywogaeth arwyddocaol) a 67 rhywogaeth o wyfynod a gloënnod byw (gan gynnwys dwy rywogaeth o loënnod byw arwyddocaol a phedair rhywogaeth o wyfynod a7). Bydd gwaith rheoli yn y dyfodol yn canolbwyntio ar bori cadwraethol i reoli gweiriau a sicrhau amodau mwy ffafriol i rywogaethau o flodau gwyllt ffynnu. Bydd mesurau ôl-ofal priodol yn cael eu defnyddio gyda'r coed a blannwyd, gyda choed marw neu sydd yn marw yn cael eu disodli gan goed o faint a rhywogaeth debyg. Bydd arolygon ecolegol dilynol yn sicrhau bod modd asesu llwyddiant y prosiect trwy ddangos newidiadau i niferoedd rhywogaethau a nifer yr achosion o rywogaethau newydd. Bydd y safle hefyd ar gael i'w ddefnyddio fel adnodd addysgol/hyfforddiant i ysgolion a cholegau lleol.
--	--

Astudiaeth Achos 4: Rhywogaeth Oresgynol	
Teitl y Prosiect:	Rheoli Jac y Neidiwr
Cyfnod y Prosiect:	2022-24
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cyngor Sir Ynys Môn (Uned Cefn Gwlad ac AHNE)
Ffynhonnell Gyllido:	Cyfoeth Naturiol Cymru
Dyraniad Grant:	Oddeutu £40 mil
Mae prosiect Rhywogaethau Goresgynol AHNE Ynys Môn yn gweithio ar hyd dalgylchoedd afonydd Ynys Môn i reoli Jac y Neidiwr. Mae Partneriaeth Jac y Neidiwr Ynys Môn yn datblygu rhaglen waith gan dargedu Jac y Neidiwr yn ei darddiad o fewn dalgylchoedd yr Ynys gyda chymorth gwirfoddolwyr, contractwyr a thirfeddianwyr / deiliaid. Mae grwpiau cymunedol ac ysgolion yn cymryd rhan yn y prosiect hefyd i godi ymwybyddiaeth a magu dealltwriaeth. Roedd modd i'r gwaith a wnaed mewn perthynas â'r prosiect hwn barhau trwy gyfnod Covid-19 er ei fod yn dibynnu'n llwyr ar ddefnyddio contractwyr oherwydd y cyfyngiadau oedd ar waith. Nid oedd y prosiect yn defnyddio gwirfoddolwyr yn ystod y cyfnod pan oedd cyfyngiadau Covid mewn grym. Yn ystod y cyfnod hwn, bu'n rhaid i gontractwyr oedd yn gwneud y gwaith addasu a glynu wrth gyfyngiadau Covid-19 oedd yn gofyn defnyddio cyfarpar diogelu personol priodol (PPE), cwblhau asesiadau risg Covid-19 a chadw at reolau cadw pellter cymdeithasol. Yn ystod 2022, rhoddodd y contractwyr flaenoriaeth i reoli Jac y Neidiwr ar yr un safleoedd â blynyddoedd cynt er mwyn sicrhau gwelliant parhaus wrth geisio mynd i'r afael â'r broblem mewn safleoedd newydd hefyd.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Llai o achosion o Jac y Neidiwr yn yr ardaloedd yr oedd y prosiect ar waith ynddynt. O ran gwaith rheoli yn y dyfodol, byddir yn ailafael mewn llafur gwirfoddol. Er mai 2024 yw'r terfyn amser o ran y cyllid presennol, y disgwyl yw y bydd cyfraniad gwirfoddolwyr yn parhau y tu hwnt i'r pwynt hwn.

Astudiaeth Achos 5: Rhywogaethau Goresgynnol	
Teitl y Prosiect:	Prosiect Bioamrywiaeth afonydd y Fenai
Cyfnod y Prosiect:	Ionawr 2019 – hyd heddiw
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Menter Môn/ Cyngor Sir Ynys Môn (Uned Cefn Gwlad ac AHNE)
Ffynhonnell Gyllido:	Y Gronfa Datblygu Cynaliadwy
Dyraniad Grant:	£10,750
Mae'r prosiect hwn, sy'n cael ei arwain gan fioamrywiaeth, yn ymestyn dros bymtheg o wahanol ddalgylchoedd afonydd yn Ynys Môn a Gwynedd ac fe'i gweithredir mewn ymateb i fygythiad y Minc Americanaidd ar fioamrywiaeth leol. Heb ymyrraeth, fe allai'r problemau ysglyfaethu a achosir gan y minc arwain at leihad sylweddol yn niferoedd llygoden y dŵr, sy'n rhywogaeth a7 ac, yn y pen draw, at ei difodiant. Mae'r gwaith yn cynnwys lleoli cyfuniad o rafftiau monitro a chamerau llwybr a ddefnyddir i fonitro darnau penodol o'r afon i ganfod a oes mincod yno. Mae'r prosiect yn ymwneud â gweithio gyda chymunedau ac mae wedi arwain at sefydlu rhwydwaith o Warchodwyr Afonydd, grŵp o wirfoddolwyr sy'n gyfrifol am gynnal rhaglen o fonitro, ymgysylltu a rheoli i sicrhau bod Ynys Môn yn parhau i fod yn lloches i rywogaethau a warchodir. Yn ogystal â hyn, mae'r prosiect yn trefnu teithiau cerdded tywys, sgysiau, diwrnodau arolwg a digwyddiadau hyfforddi i wirfoddolwyr. O ran allbynnau, mae'r prosiect wedi creu tair swydd - un swydd lawn amser a'r ddwy arall yn rhan amser. Mae'r gwaith yn golygu monitro 76 o rafftiau minc yn barhaus ar draws 15 o wahanol safleoedd a dalgylchoedd afonydd. Cynhaliwyd dau arolwg o lygod y dŵr. Ar gyfrifon cyfryngau cymdeithasol ceir diweddariadau rheolaidd ar weithgareddau a chynnydd y prosiect a'r disgwyl yw y bydd hyn yn dwyn y cyhoedd i mewn ac yn codi ymwybyddiaeth o faterion sy'n cael effaith ar fywyd gwyllt glannau afonydd. Mae'r prosiect wedi creu dros 400 o ddilynwyr ar ei lwyfannau cyfryngau cymdeithasol.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Sefydlu rhaglen fonitro; dwyn i mewn gwirfoddolwyr lleol; rheoli niferoedd y mincod a sicrhau amgylchedd mwy diogel i rywogaethau gwarchodedig ffynnu a thyfu. Mae'n bwysig bod partneriaid yn parhau i gydweithio ar y prosiect hwn.

Astudiaeth Achos 6: Addysgol a Diwylliannol	
Teitl y Prosiect:	Y Chwiorydd Massey (Oriol Môn)
Cyfnod y Prosiect:	Haf 2021 gyda gwaith rheoli ac ôl-ofal parhaus
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cyngor Sir Ynys Môn (Gwasanaeth Dysgu)
Ffynhonnell Gyllido:	Lleoedd Lleol ar gyfer Natur (Glasu'r Stad Gyhoeddus)
Dyraniad Grant:	£24,900
Mae'r prosiect yn cynnwys sefydlu dŵl blodau gwyllt a chreu pwll ar gyfer cynefinoedd. Ochr yn ochr â sefydlu'r ddŵl, ceir darpariaeth dehongli i amlygu gwaith y Chwiorydd Massey. Roedd y chwiorydd yn hanu o Langoed ac yn fotanegwyr ac artistiaid gyda dawn hynod i wneud astudiaethau botanegol manwl ac eithriadol er nad oeddynt wedi cael fawr ddim hyfforddiant! Paentiadau dyfrlliw oeddynt a gwyddys bod mwy na 500 o astudiaethau, gydag enwau'r rhywogaethau yn Gymraeg, Saesneg a Lladin. Prynyd y casgliad o baentiadau dyfrlliw gan Gyngor Bwrdeistref Ynys Môn mewn arwerthiant am £2,000 yn 1982 a chânt eu cadw a'u harddangos yn yr Oriol. Mae'r byrddau dehongli'n canolbwyntio ar golli dolydd blodau gwyllt o'r tirlun oherwydd arferion amaethyddol modern ac yn ymgorffori paentiadau'r Chwiorydd Massey. Caiff y planhigion a ddarlunnir ar y byrddau dehongli eu disgrifio yn Gymraeg a Saesneg ac maent ymhlith y blodau gwyllt sydd i'w gweld yn y ddŵl. Mae'r cysylltiad rhwng y chwiorydd a'r ddŵl yn amlwg a gall ymwelwyr â'r Oriol ei werthfawrogi ymhellach drwy edrych ar eitemau o gasgliad yr arddangosfa y tu mewn i'r adeilad. Bydd y ddŵl, unwaith y bydd yn ei blodau, hefyd yn lleoliad sy'n ddymunol i'r llygad yn yr Oriol. Bydd y pwll yn gynefin i nifer o rywogaethau yn ogystal ag yn nodwedd ddeniadol yn lleoliad cyffredinol yr Oriol. Bydd rhywogaethau gwlyptir yn cael eu plannu ar ymylon y pwll a bydd llwyfan trochi yn ased addysgol, i'w ddefnyddio gan ysgolion lleol.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Mae'r prosiect yn ceisio tynnu sylw at golli dolydd blodau gwyllt dros amser ac yn esbonio sut y gall eu hailsefydlu greu mwy o amrywiaeth o gynefinoedd a rhywogaethau sy'n byw ynddynt. Mae hyn yn arbennig o wir am bryfed peillio. Bydd y pwll yn gynefin i ragor o rywogaethau yn ogystal â bod yn ased addysgol i ysgolion lleol. Bydd gwaith rheoli yn y dyfodol yn golygu cynnal arferion torri gwair priodol mewn perthynas â'r ddŵl, fel y gall y blodau gwyllt sefydlu a ffynnu.

Astudiaeth Achos 7: Sefydlu/Atgyfnerthu Rhywogaethau	
Teitl y Prosiect:	Achub ein Gwiwerod (Saving Our Squirrels)
Cyfnod y Prosiect:	2021-22
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Ymddiriedolaeth Gwiwerod Coch Cymru
Ffynhonnell Gyllido:	Y Gronfa Datblygu Cynaliadwy
Dyranid Grant:	£9720
Mae'r prosiect wedi gwarchod y wiwer goch rhag bygythiad y wiwer lwyd oresgynnol anfrodorol sy'n croesi'r Fenai o Wynedd i Ynys Môn. Mae wedi golygu gweithio gyda phobl leol, gan gynnwys y rhai sydd ar hyn o bryd yn rheoli 235 o orsafoedd bwydo'r wiwer goch yn wirfoddol ac sydd, gyda'i gilydd, yn 'rhydwaiith rhybuddio a chanfod yn gynnar ar yr ynys' i ganfod clefyd mewn gwiwerod a chanfod y wiwer lwyd. Mae'r prosiect wedi codi ymwybyddiaeth o effaith rhywogaethau goresgynnol. Cyflogwyd contractwr (Ceidwad Gwiwerod Coch) i gydlynw gwirfoddolwyr a rheoli'r wiwer lwyd yn yr AHNE, gan gynnwys coetiroedd ar ochr Gwynedd i Afon Menai, lle maent yn bygwth ailboblogi ar Ynys Môn. Cyfrannodd y prosiect at warchod 80% o wiwerod coch Cymru trwy atal ymlediad y wiwer lwyd i Ynys Môn a'i dal yn fyw, ei maglu a'i hanfon ar hyd Afon Menai ar dir mawr Gwynedd. Ers 2017 bu tri achos o frech y wiwer ac mae prosiectau a gynhelir gan Ymddiriedolaeth Gwiwerod Coch Cymru wedi llwyddo i atal yr haint rhag lledaenu o'r tir mawr i'r ynys. Dros gyfnod y prosiect hwn, anfonwyd 72 o wiwerod llwyd ar draws Treborth, Faenol a Nantporth. Ni chanfuwyd yr un wiwer lwyd ar yr ynys. Parhaodd gwaith cadw golwg ar glefydau'r wiwer goch ac roedd yn dibynnu ar bobl leol yn rhoi gwybod am anifeiliaid sâl. Daethpwyd o hyd i nifer o anifeiliaid â briwiau ar eu croen oedd yn awgrymu'r firws staphylococcus. Fodd bynnag, nid oes yr un o'r briwiau wedi'u profi i fod yn firws brech y wiwer. Wrth weithredu yn ystod cyfyngiadau Covid-19, bu cynnydd sylweddol yn nifer y bobl a ddefnyddiai coetiroedd arfordirol y Faenol. Yn ystod y cyfnod hwn, cafodd y prosiect anawsterau wrth i dri camera bywyd gwyllt, goddefol, is-goch gael eu difrodi a'u dwyn. Ers hynny mae gwirfoddolwyr wedi cyfarfod â'r Ceidwad Gwiwerod Coch sydd wedi sicrhau lleoliadau addas a newydd ar gyfer monitro - lleoliadau lle ceir llai o ymwelwyr. Rhannwyd newyddion rheolaidd am y prosiect ar ffrydiau cyfryngau cymdeithasol yr Ymddiriedolaeth. Mae'r dudalen <i>Facebook</i> yn arbennig, yn boblogaidd iawn gyda'r gymuned leol, gyda llawer o bobl yn rhannu ffotograffau o'r wiwer goch yn eu gerddi neu mewn coetiroedd lleol, felly'n dangos y mwynhad y mae pobl yn ei gael o weld y rhywogaeth garismatig, eiconig hon. Mae'r Ymddiriedolaeth wedi rhoi data i swyddogion Llywodraeth Cymru sy'n datblygu Papur Gwyn Amaethyddiaeth Newydd, sy'n cynnwys cyfreithiau newydd i ddiogelu cynefinoedd y wiwer goch yn well. Cyn bo hir bydd amodau, y gellir eu gorfodi i warchod neu wella bywyd gwyllt, yn cael eu cynnwys mewn trwyddedau torri coed yn ôl yr angen. Mae'r Ymddiriedolaeth wedi cydweithio â nifer o sefydliadau (gan gynnwys Cyfoeth Naturiol Cymru, yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, Menter Môn) drwy roi cyngor ar reoli cynefinoedd a thir. Mae'r Ymddiriedolaeth wedi cysylltu â Dr Josh Twining a Dr Dave Tosh i ddysgu am eu profiad o wneud gwaith ymchwil ar fele'r coed yn Iwerddon. Ochr yn ochr â hyn, rhoesant ddata i brosiect modelu a gynhaliwyd gan Brifysgol Heriot Watt a ddangosodd, heb waith rheoli'r wiwer lwyd, y byddai'r	

wiwer lwyd yn gwladychu Ynys Môn yn gyflym. Pan fydd bele'r coed o gwmpas, mae'r gyfradd cytrefu'n lleihau a gallai wrthdroi lledaeniad y wiwer lwyd os yw cyfraddau ysglyfaethu ar y wiwer hon yn uchel. Mae pedwar bele'r coed wedi'u rhyddhau yn ardal Bangor a'r gobaith yw y byddant yn bridio. Gall bele'r coed ddal y wiwer lwyd gan leihau ei nifer a chynorthwyo i adfer niferoedd y wiwer goch.

Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Y canlyniad a ddisgwylir gyda'r prosiect hwn yw rheoli nifer yr y gwiwerod llwyd fel bod y wiwer goch, frodorol yn ffynnu. Mae disgwyl y bydd defnyddio bele'r coed i ysglyfaethu ar wiwerod llwyd mewn coetir ar ochr Gwynedd i'r Fenai yn rhwystro'r wiwer lwyd rhag dod draw i'r Ynys. Mae defnyddio "gwyddoniaeth dinasyddion" yn ganolog i'r prosiect hwn ac mae cael trigolion lleol i gadw llygad a chofnodi achosion o ymlediad y wiwer lwyd ac adrodd arnynt i Ymddiriedolaeth Gwiwerod Coch Cymru yn allweddol i lwyddiant parhaus ailboblogi'r Ynys â'r wiwer goch.
---	--

Astudiaeth Achos 8: Gwirfoddoli	
Teitl y Prosiect:	Gwirfoddoli Gwyllt
Cyfnod y Prosiect:	Dwy flynedd
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Ymddiriedolaeth Natur Gogledd Cymru
Ffynhonell Gyllido:	Y Gronfa Datblygu Cynaliadwy
Dyraniad Grant:	£7,257
Nod y prosiect yw gwella bywydau a rhagolygon pobl ifanc Gogledd Cymru drwy gryfhau eu cysylltiad â byd natur. Mae'r prosiect yn gweithio gyda charfannau o bobl ifanc o ysgolion, colegau a grwpiau ieuenctid ac mae'n eu hannog i barhau i wirfoddoli gyda gwaith amgylcheddol cadarnhaol yn eu cymunedau a chyfrannu ato. Nod y prosiect hwn yw cefnogi pedair rhywogaeth allweddol ar Ynys Môn sydd mewn perygl a chodi ymwybyddiaeth ohonynt. Y rhain yw melyn yr eithin, y wennol, llygoden yr yd a'r fôr-wennol bigddu. Mae'r prosiect wedi'i gyflwyno i bedair ysgol gynradd (cyfanswm o 146 o ddisgyblion) ac i un ysgol uwchradd (cyfanswm o 22 o ddisgyblion) a hyd yma mae wedi darparu: • 11 o Deithiau Cerdded ar y Safle a Digwyddiadau a gynhaliwyd (124 o ddisgyblion yno); • Cynhaliwyd pedair sgwrs (101 o ddisgyblion yno); a • Saith Arolwg / Gweithdy (26 o ddisgyblion yno);).	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Bydd y prosiect yn annog y rhai a gymerodd ran i barhau i wirfoddoli yn ogystal ag i godi ymwybyddiaeth o rywogaethau sydd mewn perygl. Byddir yn gwneud cais newydd am arian er mwyn i'r gwaith barhau.

Astudiaeth Achos 9: Rhoi Sylw i Newid Hinsawdd	
Teitl y Prosiect:	Meithrin Coed
Cyfnod y Prosiect:	2022-25
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cyngor Sir Ynys Môn (Uned Cefn Gwlad ac AHNE)
Ffynhonell Gyllido:	Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy
Dyraniad Grant:	£85 mil
Mae'r prosiect hwn yn ymwneud â thyfu a phlannu coed i gynorthwyo Cynllun Ffermio Cynaliadwy, arfaethedig Llywodraeth Cymru, cynlluniau perthnasol eraill o fewn yr AHNE a chynyddu nifer y coed a blennir, gyda cholledion ar Ynys Môn ar hyn o bryd ac yn y dyfodol yn cael eu priodoli i glefyd coed ynn. Ynys Môn yw'r dirwedd â'r iseldir lleiaf coediog yng Nghymru. Bydd dros 80% o'r coed a dyfir yn cael eu plannu yn yr AHNE gyda'r 20% sy'n weddill yn cael eu plannu ar dir cyfagos i'r AHNE i wella cysylltedd. O ran rhedeg y feithrinfa, y disgwyl yw y bydd hyn ar fodel cydweithredol/partneriaeth, i'w sefydlu gydag aelodau perthnasol Cydbwyllgor Ymgynghorol yr AHNE a'r Bartneriaeth Natur Leol.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Bydd tyfu a phlannu coed yn cyfrannu at adfer natur, cysylltedd ac, yn y tymor hwy, yn lliniaru effeithiau newid hinsawdd trwy ddal a storio carbon.

Astudiaeth Achos 10: Adfer a Rheoli Cynefin	
Teitl y Prosiect:	Rhostir
Cyfnod y Prosiect:	2022-25
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cyngor Sir Ynys Môn (Uned Cefn Gwlad ac AHNE) a phartneriaid perthnasol
Ffynhonell Gyllido:	Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy
Dyraniad Grant:	£120,000
Mae rhostir yr iseldir yn gynefin prin a gaiff ei flaenoriaethu ac sydd dan fygythiad. Mae Ynys Môn yn cynnal tua 900ha (data 2003) o rostir isel sy'n 1.3 % o arwynebedd tir cyfan yr ynys. Mewn cyd-destun cenedlaethol, mae Ynys Môn yn cyfrif am tua 12.5% o rostir iseldir Cymru (Strategaeth Rhostir Môn 2003). Mae'r prosiect yn ymwneud â llunio Strategaeth a Chynllun Gweithredu Rhostir ar gyfer AHNE Ynys Môn a bydd hefyd yn cynnwys diogelu a rheoli rhostir mewn ardaloedd blaenoriaeth uchel. Cynhelir y prosiect ar y cyd â'r Cydbwyllgor Ymgynghorol a'r Bartneriaeth Natur Leol.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Llunio Strategaeth a Chynllun Gweithredu Rhostir ar gyfer AHNE Ynys Môn fydd yn golygu bod angen adolygu Strategaeth Rhostir Ynys Môn 2003 a'i diweddarau. Bydd gwaith rheoli yn y dyfodol yn golygu diogelu a rheoli rhostir mewn ardaloedd blaenoriaeth uchel ym mlynnyddoedd 1-3 rhaglen gyllido Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy.

Astudiaeth Achos 11: Adfer a Rheoli Cynefin	
Teitl y Prosiect:	Dolydd Blodau Gwyllt
Cyfnod y Prosiect:	22-25
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Y Cyngor, AHNE a'u partneriaid
Ffynhonell Gyllido:	Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy
Dyraniad Grant:	£70 mil
Mae 97% o ddolydd blodau gwyllt y DU wedi'u colli ers y 1930au. Mae'r prosiect yn ymwneud â phlannu, diogelu a rheoli dolydd blodau gwyllt, a hynny er mwyn gweithio yn erbyn colli'n sylweddol ddolydd o'r fath; dolydd sy'n cynnal bioamrywiaeth bwysig, yn enwedig peillwyr. Caiff y prosiect ei gyflwyno mewn partneriaeth â'r Cydbwyllgor Ymgynghorol a'r Bartneriaeth Natur Leol.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Bydd y prosiect yn llunio Strategaeth a Chynllun Gweithredu Dolydd Blodau Gwyllt ar gyfer AHNE Ynys Môn, yn ogystal ag yn ymgymryd â gwaith cadwraeth a rheoli dolydd blodau gwyllt mewn ardaloedd blaenoriaeth uchel ym mlynnyddoedd 1-3 rhaglen gyllido Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy.

Astudiaeth Achos 12: Adfer a Rheoli Cynefin	
Teitl y Prosiect:	Afonydd Môn
Cyfnod y Prosiect:	22-25
Arweinydd y Prosiect /Gweithgaredd:	Cyngor Sir Ynys Môn (Uned Cefn Gwlad ac AHNE) ac Ymddiriedolaeth Afonydd Gogledd Cymru
Ffynhonell Gyllido:	Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy
Dyraniad Grant:	£75 mil
Mae rhwystrau artiffisial, sy'n rhwystro pysgod sy'n mudo, mewn 99% o afonydd Prydain. Bu gostyngiad o 83% mewn rhywogaethau dŵr croyw yn fyd-eang ers 1970. Mae 1% o wyneb y ddaear wedi'i wneud o ecosystemau dŵr croyw ond, eto, maent yn gynefin i dros 100,000 o rywogaethau. Byddir yn ymgymryd â phrosiect Afonydd Môn mewn cydweithrediad ag Ymddiriedolaeth Afonydd Gogledd Cymru a bydd y prosiect yn cyflwyno ffensio o amgylch lleiniau clustogi gyda chyflenwadau dŵr yfed amgen ar gyfer da byw. Yn ogystal, bydd coed yn cael eu plannu i gysylltu darnau anghysbell o goetir ar hyd coridor yr afon.	
Canlyniadau a gwaith rheoli yn y dyfodol	Y disgwyl yw y bydd hyn yn gwella cysylltedd cynefinoedd â'i gilydd yn ogystal ag yn gwella cysylltiadau'r llwybrau troed a mynediad cyhoeddus rhwng cymunedau Bydd gan dirfeddianwyr/tenantiaid/Ymddiriedolaeth Afonydd Gogledd Cymru gyfrifoldebau rheoli yn y dyfodol

NRAP Amcan 1: Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i gynnwys bioamrywiaeth drwy benderfyniadau a wneir ar bob lefel.

Rhif	Cam gweithredu	Tystiolaeth o gyflawni	Sylw	Camau ar gyfer y dyfodol
1.1	<i>Mae angen i'r Cyngor Sir ystyried ei effaith a'i berthynas â'r amgylchedd naturiol yn ei holl weithgareddau.</i>	<i>Mae Cynllun y Cyngor Sir (2017-22) yn cydnabod bod amgylcheddau naturiol ac adeiledig yr ynys yn hanfodol i'r sector twristiaeth. Mae'n dal angen diogelu a gwella'r nodweddion unigryw hyn a gwneud y mwyaf o'u gwerth fel adnoddau economaidd-gymdeithasol.</i> <i>Wrth wneud hynny, mae'r Cyngor Sir yn ymrwymo i ddatblygu'r Ynys mewn modd sensitif a diogelu ei hasedau naturiol, gan sicrhau bod penderfyniadau Cynllunio yn cefnogi nodau ac amcanion Cynllun y Cyngor a chynyddu cyfraddau ailgylchu i 70% wrth leihau faint o wastraff sy'n cael ei anfon i safleoedd tirlenwi</i>	<i>Cynnwys amcan strategol yng Nghynllun y Cyngor (2017-22)</i>	<i>Parhau i gynnwys diogelu'r amgylchedd yng Nghynllun y Cyngor nesaf (2023-28). Cynnwys cyfeiriad penodol at gynnal a gwella bioamrywiaeth yn unol â gofyniad adran 6.</i>
1.2	<i>Ailgynull Fforwm Bywyd Gwyllt Ynys Môn fel y Bartneriaeth Natur Leol a sicrhau bod perthynas gref rhwng yr LNP a gwasanaethau'r Cyngor</i>	<i>Y bartneriaeth wedi'i hailgynull a sawl cyfarfod wedi'i gynnal.</i>	<i>Partneriaeth wedi'i hailgynull a Swyddog Bywyd Gwyllt Lleol wedi'i benodi i weithredu fel cydlynnydd</i>	<i>Ystyried cynyddu pa mor aml y cynhelir cyfarfodydd LNP, yn bennaf i drafod syniadau ar gyfer prosiectau newydd a diweddarau ynghylch y prosiectau sy'n parhau. Ar hyn o bryd cynhelir cyfarfodydd bob 6 mis.</i>
1.3	<i>Mabwysiadu Cynllun Bioamrywiaeth Gorfforaethol i gyflawni'r ddyletswydd bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau</i>	<i>Cynllun Bioamrywiaeth Corfforaethol wedi'i fabwysiadu</i>	<i>Mabwysiadwyd gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Ionawr 2021</i>	<i>Parhau i gyflawni yn erbyn yr amcanion a osodwyd yn y Cynllun Gweithredu a cheisio</i>

				<i>mynd i'r afael â chymau sydd heb eu cymryd.</i> <i>Cynllun Adolygu i nodi meysydd y mae angen eu diweddarau a/neu ddiwygio i adlewyrchu amgylchiadau sydd wedi newid</i>
1.4	<i>Cyhoeddi adroddiad ar sut mae'r camau a nodir yn y Cynllun Bioamrywiaeth yn cael eu bodloni neu weithio tuag atynt</i>	<i>Yr adroddiad drafft wedi'i gwblhau ac i'w gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith gytuno arno cyn ei gyhoeddi</i>	<i>Cwblhawyd yr adroddiad drafft ar gyfer cyfnod 2020/2022</i>	<i>Dim angen tan y dyddiad cau ar gyfer y cyfnod adrodd nesaf</i>
1.5	<i>Ymgysylltu â Phenaethiaid Gwasanaeth i nodi'r gofynion o fewn y Ddyletswydd Bioamrywiaeth</i>	<i>Ymgynghorwyd ar y Cynllun Bioamrywiaeth drafft</i>	<i>Ymgynghorwyd ar fersiynau drafft o'r Cynllun ond ni chafwyd llawer o ymateb - grŵp cyswllt i'w ffurfio fel cyfrwng i gyfnewid gwybodaeth ac ati i wasanaethau unigol</i>	<i>Sefydlu grŵp pwnc/cyswllt swyddogion rhyngwasanaeth i integreiddio bioamrywiaeth fel ystyriaeth wrth osod rhaglenni gwaith a blaenoriaethau</i> <i>Alinio a chysylltu â phrosesau corfforaethol sy'n ymwneud â chynllunio gwasanaethau a hunanasesiadau</i>
1.6	<i>Asesu dogfennau polisi perthnasol ar gyfer cynnwys cyfeiriadau at fioamrywiaeth ac awgrymu gwelliannau lle bo angen</i>	<i>Heb ei wneud eto</i>	<i>Mae angen adolygu dogfennau polisi perthnasol er mwyn sicrhau bod bioamrywiaeth yn ystyriaeth. Er bod rhai dogfennau yn ystyried bioamrywiaeth ee Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd, Cynllun Gweithredu Clefyd Coed Ynn</i>	<i>Ystyried asesu dogfennau polisi er mwyn cynnwys polisiâu perthnasol</i>

1.7	<i>Cysylltu manteision bioamrywiaeth â Strategaeth Newid Hinsawdd, agenda datgarboneiddio a rhaglenni lleihau gwastraff/ailgylchu</i>	<i>Cyfarfodydd rheolaidd rhwng Rheolwr Newid Hinsawdd a Rheolwr Amgylchedd Naturiol Adeiledig a Naturiol, i drafod manteision/prosiectau bioamrywiaeth a sut maen nhw'n cyfrannu tuag at gyrraedd amcanion sero-net</i>	<i>Mae cyfarfodydd rheolaidd yn cyfrannu at yr amserlen adrodd chwarterol ar gynnydd Tuag at Sero Net</i>	<i>Parhau â chyfarfodydd sydd â chyd-fanteision o ran mynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd ac argyfyngau natur.</i>
-----	---	---	---	--

NRAP Amcan 2: Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd o'r prif bwysigrwydd a gwella eu rheolaeth

Rhif	Cam gweithredu	Tystiolaeth o gyflawni	Sylw	Camau ar gyfer y dyfodol
2.1	Ymrwymo i gytundeb lefel gwasanaeth (CLG) gyda Chanolfan Cofnodion Amgylcheddol Lleol (LERC) Cofnod	Y cytundeb yn y broses o gael ei gwblhau a'i weithredu	Trafodaethau ar fin cael eu cwblhau. Sylwadau CLG drafft yn cael eu hystyried gan Cofnod cyn cwblhau	Sicrhau bod angen mynediad at ddata wedi'i gynnwys yn y CLG ac yn parhau i fod yn berthnasol ac adnewyddu'r CLG pan fo hynny'n briodol
2.2	Rhoi ystyriaeth sylweddol i gynnwys gwelliannau bioamrywiaeth mewn ceisiadau cynllunio	Mae ceisiadau cynllunio bellach yn cynnwys gwelliannau bioamrywiaeth fel rhan o'r datblygiad arfaethedig. Pan nad oes unrhyw un yn cael ei gynnig, gofynnir i ymgeiswyr eu darparu.	Gall methu â darparu cynigion perthnasol fod yn rheswm dros wrthod caniatâd. Mae llythyr Prif Swyddog Cynllunio Cymru Hydref 2019 yn amlinellu'n glir y gofyniad yma	Parhau i fonitro ceisiadau cynllunio i sicrhau eu bod yn cynnwys gwelliannau bioamrywiaeth a gofyn i ymgeiswyr eu cyflwyno os nad ydynt wedi'u cynnwys
2.3	Sicrhau y cydymffurfir ag amodau/rhwymedigaethau cynllunio perthnasol sy'n gofyn am welliannau bioamrywiaeth mewn cynlluniau a gymeradwywyd i ddatblygu tir	Tîm gorfodi cynllunio'n ymateb i fethu â chydymffurfio ag amodau cynllunio	Yn ogystal ag ymateb i gwynion, mae'n bosibl nodi a dilyn achosion o dorri amod cynllunio yn ystod ymweliadau safle	Sefydlu'r tîm gorfodi cynllunio i nodi ac ymateb i dorri amod yn ymwneud â gwella bioamrywiaeth
2.4	Darparu cyngor ar faterion sy'n ymwneud â bioamrywiaeth wrth ymgynghori ar geisiadau	Cyflawni targedau perfformiad yn gyson ar gyfer ymateb i ymgynghoriadau ceisiadau cynllunio	Bu bwlch mewn perfformiad yn dilyn ymadawiad Cyngorydd Ecolegol yn haf 2021 ond, yn dilyn proses recriwtio anodd, penodwyd ecolegydd newydd ers hynny ac mae'n cynnal lefelau o ran cyrraedd targedau perfformiad	Adolygu targedau perfformiad er mwyn sicrhau eu bod yn ymateb i ofynion y gwasanaeth. Parhau i ddarparu ymatebion i geisiadau ymgynghori

NRAP Amcan 3: Cynyddu cydnerthedd ein hamgylchedd naturiol drwy adfer cynefinoedd wedi'u diraddio a chreu cynefinoedd

Rhif	Cam gweithredu	Tystiolaeth o gyflawni	Sylw	Camau ar gyfer y dyfodol
3.1	Cynnwys gwelliannau bioamrywiaeth mewn cynlluniau newydd gan CSYM. Er enghraifft: plannu coed ac ardaloedd bywyd gwyllt ar gyfer ysgolion newydd. Creu cynefinoedd mewn prosiectau newydd, fel pyllau, gwlyptir, plannu coed newydd.	Sawl enghraifft wedi'u dangos mewn astudiaethau achos a ddarperir yn yr adroddiad hwn (Atodiad 1)	Sicrhau bod bioamrywiaeth yn parhau i gael ei chynnwys yng nghynlluniau a baratoir gan y Cyngor	Bydd grŵp swyddogion traws-wasanaeth yn fforwm defnyddiol ar gyfer sicrhau bod bioamrywiaeth yn parhau i fod yn ystyriaeth ac yn rhan bwysig o gynlluniau/projectau
3.2	Diogelu a Gwella blodau gwyllt ar ymylon ffyrdd	Gweler yr astudiaeth achos yn Atodiad 1 mewn perthynas â pholisi torri gwair ar hyd ymylon ffyrdd	Mae polisi yn cyngori ar arferion torri gwair ac amllder o ran ymylon priffyrdd. Gwasanaeth Priffyrdd yn gweithio gyda NWWT ar faterion rheoli priodol	Sicrhau y cedwir at y polisi torri gwair ac adolygu a diwygio lle bo angen. Cynnal perthynas waith gyda NWWT
3.3	Tynnu coed/plannu coed newydd yn sgil clefyd coed ynn (ADB) a sefydlu system gofnodi (gan gynnwys prynu meddalwedd rheoli asedau coed)	Cynllun Gweithredu ADB; rheolwr prosiect wedi'i benodi; System gofnodi coed LUTRA yn cael ei defnyddio a nifer o arolygon cyflwr wedi'u gwneud ar goed y Cyngor	Cynnydd sylweddol wedi'i wneud yn hyn o beth gan gynnwys arolwg a mapio coed y Cyngor. Angen ystyried arolwg ecolegol os oes angen torri coed. Cynlluniau ailblannu i gynnwys rhywogaethau brodorol i adfer cynefinoedd	Bydd swydd rheolwr prosiect newydd yn fodd i ymateb yn benodol i faterion ADB wrth reoli rhaglenni torri ac ailblannu a goblygiadau'r rhaglenni hyn i fioamrywiaeth
3.4	Ei gwneud yn ofynnol cynnal a chadw/ailblannu gwrychoedd mewn cynlluniau datblygu a chamau gorfodi pan geir gwared â nhw heb awdurdod	Amodau wedi'u gosod mewn caniatâd cynllunio a'u gorfodi pan fo achosion o dorri Rheoliadau Gwrychoedd	Camau gorfodi'n cael eu cymryd pan fydd achosion o waredu heb awdurdod neu pan fydd achos o dorri amodau sy'n gofyn am gadw gwrychoedd	Sefydlu tîm gorfodi cynllunio i nodi ac ymateb i achosion o dorri amodau'n ymwneud â chadw gwrychoedd neu eu gwaredu heb awdurdod
3.5	Cymryd camau angenrheidiol i sicrhau glendid afonydd a dyfrffyrdd	Gwaith prosiect wedi'i wneud mewn perthynas â rhyddhau gormod o nitradau i ddŵr afon	Bu prosiect Afon Wygyr yn cydweithio â ffermwyr lleol i leihau nitradau a ryddheir i ddŵr afonydd gan arwain at	Chwilio am gyfleoedd pellach i fod yn rhan o brosiectau tebyg gyda'r bwriad o wella ansawdd dŵr

			<i>welliannau i'r amodau ar gyfer pysgod dŵr croyw ac amodau ymdrochi i lawr yr afon</i>	
3.6	<i>Mabwysiadu cynllun coeden</i>	<i>Heb ei wneud eto</i>	<i>Cynllun tebyg i gynllun "Plannu / (Plant)!" Llywodraeth Cymru</i>	<i>Angen llunio cynllun lle gall coed sy'n cael eu plannu fel rhan o brosiectau'r Cyngor gael eu mabwysiadu gan y cyhoedd</i>
3.7	<i>Nodi cyfleoedd i greu/gwella cynefinoedd yn ystâd y Cyngor</i>	<i>Nifer o brosiectau wedi'u cynnal o fewn Ystâd y Cyngor (ee Pencadlys Glas, Oriel Môn ac ati)</i>	<i>Gweler astudiaethau achos am enghreifftiau o waith a wnaed</i>	<i>Sicrhau bod fframwaith ôl-ofal a rheoli priodol ar waith i sicrhau llwyddiant parhaus prosiectau i ddarparu gwell amodau ar gyfer bioamrywiaeth.</i>
3.8	<i>Ymgysylltu â grwpiau Gwirfoddolwyr i fanteisio ar gyfleoedd i hyrwyddo bioamrywiaeth a nodi cyfleoedd posibl i gydweithio</i>	<i>Gwaith LNP a chysylltiadau pellach wedi'u gwneud y tu allan i'r LNP ee yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, Cadw ac ati.</i>	<i>Cafwyd cyfarfodydd rheolaidd o'r LNP ac mae sgysiau wedi'u rhoi gan y Swyddog Bywyd Gwyllt Lleol i nifer o grwpiau diddordeb. Hefyd, bu trafodaethau gyda sefydliadau fel Cadw a'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol ar sut y gallan nhw wella'u safleoedd er budd bioamrywiaeth.</i>	<i>Parhau i gynnal cyfarfodydd LNP rheolaidd a gwneud cysylltiadau gyda grwpiau allanol i'w cynghori sut i wella amodau ar gyfer gwella bioamrywiaeth.</i>
3.9	<i>Nodi a gwneud cais am gyllid allanol lle bo angen</i>	<i>Cafwyd cyllid ar gyfer prosiectau o amryw o ffynonellau gan gynnwys LPfN, SDF a GRF</i>	<i>Mae astudiaethau achos yn dangos y gwahanol ffynonellau cyllid sydd wedi'u defnyddio i ariannu prosiectau</i>	<i>Parhau i nodi a gwneud cais am ffynonellau cyllid perthnasol</i>

NRAP Amcan 4: Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd

Rhif	Cam gweithredu	Tystiolaeth o gyflawni	Sylw	Camau ar gyfer y dyfodol
4.1	<i>Sicrhau bod cynigion datblygu'n gwneud y defnydd mwyaf posibl o dir a ddatblygwyd yn flaenorol</i>	<i>Ceisiadau i ddefnyddio tir a ddatblygwyd yn flaenorol wedi'u hystyried yn unol â pholisïau cenedlaethol a lleol perthnasol.</i>	<i>Nodwyd safleoedd tir llwyd i'w cynnwys mewn cynlluniau datblygu yn y dyfodol</i>	<i>Parhau i gymhwyso ystyriaethau polisi cynllunio perthnasol i gynigion ar gyfer datblygu tir a ddatblygwyd yn flaenorol.</i>
4.2	<i>Sicrhau bod cynigion datblygu yn cynnwys darpariaethau ar gyfer gwelliannau bioamrywiaeth lle bo hynny'n briodol</i>	<i>Mae ceisiadau cynllunio yn tueddu i gynnwys mesurau gwella bioamrywiaeth perthnasol a, phan nad ydynt, cynghorir ymgeiswyr i'w darparu er mwyn dod i benderfyniad ynglŷn â'r cais</i>	<i>Gofyniad wedi'i gadarnhau drwy lythyr Prif Swyddog Cynllunio Cymru, Hydref 2019. Gellir gwrthod ceisiadau yn dechnegol os nad yw gwelliannau bioamrywiaeth yn cael eu cynnig.</i>	<i>Parhau i gynnal y sefyllfa o ran cyflwyno cynigion gwella bioamrywiaeth i gyd-fynd â cheisiadau cynllunio.</i>
4.3	<i>Paratoi Cynllun i addasu i newid hinsawdd a chymryd camau lliniaru, a galluogi'r Ynys a Chyngor Sir i addasu i fywyd mewn hinsawdd sy'n newid</i>	<i>Tuag at Gynllun Sero Net wedi'i fabwysiadu 2022</i>	<i>Cyfarfodydd rheolaidd rhwng y Rheolwr Newid Hinsawdd a Rheolwr Amgylchedd Naturiol ac Adeiledig i adrodd ar sut mae prosiectau'n cyfrannu tuag at Sero Net</i>	<i>Cynnal cyfarfodydd rheolaidd i sicrhau bod y wybodaeth ddiweddaraf ar gael i'w hadrodd</i>
4.4	<i>Parhau i hybu lleihau gwastraff ac adeiladu ar fentrau ailgylchu llwyddiannus y Cyngor</i>	<i>Un o berfformwyr uchaf Cymru</i>	<i>Gwybodaeth gynhwysfawr am ddulliau gwahanol o reoli gwastraff ar wefan Cyngor</i>	<i>Ceisio archwilio dulliau pellach, arloesol o leihau gwastraff</i>
4.5	<i>Cynyddu'r fflyd o geir trydan pŵl a blaenoriaethu eu defnydd dros gerbydau personol wrth deithio i wneud gwaith y Cyngor</i>	<i>Fflyd o geir pŵl a system archebu ar gael. Atgoffa staff yn rheolaidd i ddefnyddio ceir pŵl ar gyfer teithiau busnes</i>	<i>Angen cynyddu'r defnydd o geir trydan pŵl</i>	<i>Atgyfnerthu'r neges mewn perthynas â defnyddio ceir pŵl a chwilio am gyfleoedd i gynyddu'r fflyd os yw'n bosibl</i>
4.6	<i>Manteisio ar gyfleoedd ar gyfer llwybrau teithio llesol, yn enwedig lle mae cyn-goridorau trafndiaeth segur dan sylw</i>	<i>Map Rhwydwaith Teithio Llesol wedi'i gymeradwyo gan Lywodraeth Cymru ym mis Awst 2022</i>	<i>Angen adeiladu ar y defnydd o lwybrau teithio llesol a welwyd yn ystod cyfnodau o gyfyngiadau symud (ee Y Lôn Las Cefni)</i>	<i>Ystyried datblygu llwybrau sy'n gallu darparu cynefin a chysylltedd ar gyfer bioamrywiaeth</i>

4.7	<i>Cefnogi prosiectau/mentrau a gynhaliwyd i gael gwared ar INNS ee prosiectau a oruchwylir gan y Tîm Cefn Gwlad ac AHNE a phartneriaid</i>	<i>Prosiectau wedi'u cynnal gan y Tîm Cefn Gwlad ac AHNE mewn perthynas â Jac y Neidiwr, y Minc Americanaidd a'r Wiwer Lwyd</i>	<i>Gweler astudiaethau achos am fanylion</i>	<i>Prosiectau'n parhau. Bydd angen ailystyried y sefyllfa ar ôl i'r ffrydiau ariannu ddod i ben</i>
4.8	<i>Annog y defnydd o agregau eilaidd /wedi'u hailgylchu yn hytrach na deunydd cynradd lle bo hynny'n briodol mewn datblygiadau</i>	<i>Canolfan ailgylchu deunydd priffyrdd yn y Gaerwen. Deunydd a gynhyrchir i gyflawni deunyddiau gradd isel yn lle agregau cynradd</i>	<i>Angen sicrhau, lle mae gradd isel yn defnyddio deunydd eilaidd ar gyfer sylfeini, bod hyn yn parhau i gael ei fodloni gan y defnydd o agregau wedi'u hailgylchu</i>	<i>Parhau â'r arfer o ailgylchu gwastraff sy'n deillio o'r briffordd i gynhyrchu agregau eilaidd a'i ddefnyddio at ddibenion gradd is</i>

NRAP Amcan 5: Gwella ein tystiolaeth, dealltwriaeth a monitro

Rhif	Cam gweithredu	Tystiolaeth o gyflawni	Sylw	Camau ar gyfer y dyfodol
5.1	<i>Paratoi a dosbarthu bwletin/cylchlythyr electronig sy'n tynnu sylw at feysydd perthnasol ar gyfer cydymffurfio â chyfraith bywyd gwyllt (holl aelodau etholedig CSYM, staff a Chynghorau Tref a Chymuned). Bwletin i'w adolygu'n rheolaidd a'i ddiweddarau lle bo angen</i>	<i>Nid oes unrhyw gylchlythyr bioamrywiaeth cyffredinol wedi'i baratoi hyd yma ond mae'r Swyddog Bywyd Gwyllt Lleol wrthi'n datblygu opsiynau cyfryngau cymdeithasol i adlewyrchu gwaith sy'n gysylltiedig â gwaith prosiect LPfN a gwaith LNP yn gyffredinol.</i>	<i>Cyllid refeniw gan grant LNP i'w ddefnyddio i wneud y gwaith hwn</i>	<i>Ystyried ehangu'r cyfryngau cymdeithasol a dulliau cyfathrebu eraill i roi gwybodaeth am welliannau bioamrywiaeth a'r ddyletswydd adran 6 yn gyffredinol</i>
5.2	<i>Cyflwyno hyfforddiant bioamrywiaeth priodol i swyddogion perthnasol ac aelodau etholedig</i>	<i>Rhai digwyddiadau hyfforddi mewnol ar gyfer aelodau'r Tîm Rheoli Datblygu o fewn y Swyddogaeth Gynllunio</i>	<i>Trafod gyda Deiliaid Portffolio mewn perthynas â threfnu digwyddiadau hyfforddi ar gyfer aelodau mewn perthynas â gwaith gwella bioamrywiaeth a wnaed ar safleoedd tirlenwi Clegir Mawr a Phenhesgyn sydd wedi'u capio</i>	<i>Angen trafod darparu hyfforddiant gydag AD er mwyn gallu cynnal cyfres o ddigwyddiadau i roi gwybodaeth i staff perthnasol ac aelodau etholedig</i>
5.3	<i>Cynnal archwiliad bioamrywiaeth o adeiladau a thirddaliadau CSYM</i>	<i>Heb wneud eto, er y gwnaed arolwg o'r holl goed ar dir y Cyngor</i>	<i>Gellir defnyddio data o'r arolwg coed i gyfrannu at archwiliad bioamrywiaeth</i>	<i>Angen trefnu bod archwiliad yn cael ei wneud er mwyn nodi meysydd o werth bioamrywiaeth a rheoli'r rhain yn briodol</i>
5.4	<i>Opsiwn i dargedu ardaloedd sy'n amlwg yn cael budd yn hytrach na dull cyffredinol, e.e. lle gellid gosod blychau ystlumod a blychau nythu i adeiladau CSYM.</i>	<i>Peth tystiolaeth o'r dull hwn o weithredu mewn prosiectau dan arweiniad y Cyngor (ee Clegir Mawr)</i>	<i>Angen ystyried gwneud mwy yn hyn o beth</i>	<i>Gall archwiliad bioamrywiaeth o eiddo'r Cyngor nodi cyfleoedd ar gyfer gwella bioamrywiaeth</i>

NRAP Amcan 6: Sefydlu fframwaith llywodraethu a chefnogaeth ar gyfer cyflawni

Rhif	Cam gweithredu	Tystiolaeth o gyflawni	Sylw	Camau ar gyfer y dyfodol
6.1	Sefydlu grŵp swyddogion rhyng-wasanaeth sy'n gyfrifol am fonitro cynnydd y Cynllun a chydlynu'r swyddogaeth adrodd.	Heb ei wneud eto	I'w wneud - nodi cysylltiadau perthnasol i gynrychioli pob gwasanaeth	Ffurio grŵp rhyng-wasanaeth o gysylltiadau a nodwyd a sefydlu strwythur cyfarfod ac adrodd rheolaidd
6.2	Cynnal rhaglen o ddiweddariadau briffio rheolaidd (o leiaf bob chwarter) gyda Deilydd y Portffolio Amgylcheddol/Hyrwyddwr Bioamrywiaeth	Cynhaliwyd cyfarfod cyntaf gyda'r Deilydd Portffolio newydd ym mis Awst cyn cynnal ymweliadau tywys â Chlegir Mawr a Phenhesgyn i weld gwaith adfer/creu cynefinoedd/plannu coed	Cynhelir cyfarfodydd bob chwarter i roi gwybodaeth am ddiweddariadau bioamrywiaeth ac am gynnydd prosiectau	Cadw at y rhaglen o gyfarfodydd chwarterol oni bai bod digwyddiadau anghyffredin yn gofyn am rai ychwanegol
6.3	Cynyddu'r cydweithio rhwng CSYM a sefydliadau / partneriaethau perthnasol er mwyn gwella cyfleoedd cydweithio a chyd-ariannu ar faterion bioamrywiaeth	Wedi bod yn gweithio mewn partneriaeth â sawl sefydliad. Llawer o'r gwaith hwn wedi'i hwyluso gan yr LNP	Astudiaethau achos yn tynnu sylw at nifer y sefydliadau a weithiwyd gyda nhw mewn partneriaeth	Parhau i gydweithio gyda chyrff allanol fydd yn ceisio ymgymryd â gwaith a fydd o fudd i fioamrywiaeth
6.4	Archwilio cyfleoedd i dîm caffael CSYM gynnwys bioamrywiaeth wrth gaffael e.e. defnyddio cynhyrchion pren o ffynonellau cynaliadwy a defnyddio compost di-fawn	Heb ei wneud eto	Angen sicrhau dull cyson o weithredu wrth gaffael a gallu dangos bod deunyddiau a brynir yn dod o ffynonellau cynaliadwy	Gellir mynd i'r afael â hyn fel rhan o waith y grŵp rhyng-wasanaeth

1.0 Cyflwyniad a Chyd-destun

1.1 Gofynion Statudol

- 1.1.1 Mewn ymateb i ofynion Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) (Wales) (Dyletswydd Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau), mae Awdurdodau Cyhoeddus (AC) cyn diwedd pob trydedd flwyddyn ar ôl 2019, gyhoeddi adroddiad ar yr hyn y mae wedi'i wneud i gydymffurfio â'r gofyniad hwn. Mae'r adroddiad hwn, a baratowyd gan y Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd ac sy'n cynnwys mewnbwn Gwasanaethau eraill y Cyngor, yn nodi'r hyn y mae'r Cyngor Sir wedi'i wneud i gydymffurfio â dyletswydd adran 6 rhwng 2019 a 2022.

1.2 Disgrifiad o Awdurdod Cyhoeddus mewn perthynas â bioamrywiaeth

- 1.2.1 Y Cyngor Sir fel AC sy'n cario'r baich mwyaf o ran adrodd ar gamau gweithredu sy'n ymwneud â'i Gynllun Bioamrywiaeth.

1.3 Graddfa Ofodol a Lle

- 1.3.1 Mae Ynys Môn yn ynys sy'n cwmpasu ardal o tua 700km² a gyda phoblogaeth o tua 69,000. Mae gan yr Ynys nifer o ddynodiadau bioamrywiaeth rhyngwladol, cenedlaethol a lleol a ategir gan adnoddau naturiol a thirwedd amrywiol.

1.4 Darparu Gwasanaethau Cyhoeddus

- 1.4.1 Mae CSYM yn aelod statudol o Fwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus (BGC) Gwynedd a Môn a chyfrannwr i Ddatganiadau Ardal Gogledd Orllewin Cymru. Mae'r ddwy broses yn ceisio gwarchod a hyrwyddo'r amgylchedd naturiol.

1.5 Bioamrywiaeth a Swyddogaethau ac amcanion strategol CSYM

- 1.5.1 Mae un o dri amcan strategol y Cyngor yn hyrwyddo diogelu'r amgylchedd naturiol tra'n cynnwys newid a datblygiadau yng nghymunedau'r Ynys. Ategir hyn gan yr amcanion a'r camau gweithredu a nodir yn y Cynllun Bioamrywiaeth Gorfforaethol.

1.6 Polisiau allweddol a monitro

- 1.6.1 Mae sawl dogfen gorfforaethol a gwasanaeth-benodol yn gosod sylfaen polisi cadarn ar gyfer cynnal a gwella bioamrywiaeth. Mae monitro darpariaeth yn rhan annatod o'r dogfennau hyn, sy'n cynnwys:
- a) Cynllun CSYM;
 - b) Tuag at Gynllun Sero Net;
 - c) Cynllun Llesiant Gwynedd a Môn;
 - d) Cynlluniau Darparu Gwasanaeth Unigol;
 - e) Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd.

1.7 Trefniadau llywodraethu o ran cyflawni dyletswydd Adran 6

- 1.7.1 Mae gan Bennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd reolaeth gorfforaethol a chyfrifoldeb gweithredol cyffredinol. Mae'r Pennaeth Gwasanaeth yn adrodd i Dîm

Arwain y Cyngor. Y Deilydd Portffolio ar gyfer Cynllunio, Gwarchod y Cyhoedd a Newid Hinsawdd sydd â'r cyfrifoldeb gwleidyddol.

- 1.7.2 Bydd grŵp traws-wasanaeth o swyddogion yn cael ei ffurfio yn Ch1 2023 i fonitro, adolygu a diweddarau camau gweithredu'r Cynllun Bioamrywiaeth a fydd yn llywio cyfrifoldebau adrodd yn y dyfodol.

2.0 Uchafbwyntiau, Prif Ganlyniadau a Materion

2.1 Camau bioamrywiaeth allweddol

- 2.1.1 Mae'r camau allweddol canlynol ar gyfer bioamrywiaeth wedi'u rhoi ar waith

- Mabwysiadu'r Cynllun Bioamrywiaeth sy'n darparu sail ar gyfer asesu cyflawniad y Cyngor o gamau gweithredu ar gyfer gwella bioamrywiaeth, gwella'r ddarpariaeth seilwaith gwyrdd a ffurfioli strwythur adrodd;
- Neilltuo cyfrifoldeb gwleidyddol am fioamrywiaeth i'r deiliad portffolio perthnasol a chynnal cyfarfodydd rheolaidd i roi'r wybodaeth ddiweddaraf am weithredu bioamrywiaeth;
- Sefydlu'r Bartneriaeth Natur Leol (LNP) i annog cyfranogiad cymunedol a dosbarthu cyllid grant ar gyfer prosiectau bioamrywiaeth - £450,000 dros y dair blynedd diwethaf;
- ymgymryd â phrosiectau gwella bioamrywiaeth sylweddol megis yr un yng Nghlegir Mawr, Gwalchmai sy'n ceisio darparu cynefin brithwaith ar gyfer amrywiaeth eang o rywogaethau;
- Negodi cytundeb lefel gwasanaeth gyda'r ganolfan cofnodion amgylchedd lleol i gael mynediad uniongyrchol i ddata ecolegol.

Blwyddyn Ariannol	Prosiectau Partner	Prosiectau'r Cyngor	Prosiectau'r Gronfa Her	Cyfanswm
2020-21	£40,785	£37,465	N/A	£78,250
2021-22	£47,179	£24,900	£167,000	£239,079
2022-23	£101,070	£32,050	N/A	£133,120
	£189,034	£94,415	£167,000	£450,449

Tabl 1: Cyllid o'r Rhaglen Lleodedd Lleol I Natur 2020-23

Dol blodau gwyllt yng Nghlegir Mawr, Gwalchmai

2.2 Canlyniadau cadarnhaol ar gyfer iechyd, cydlyniant cymdeithasol a buddion economaidd

- 2.2.1 Mae safleoedd natur a reolir gan y Cyngor Sir wedi gweld nifer yr ymwelwyr yn cynyddu ar ôl gostyngiadau sylweddol oherwydd cyfyngiadau Covid sy'n cefnogi'r ddamcaniaeth bod trochi ym myd natur o fudd i les meddwl ac iechyd corfforol.

Blwyddyn Ariannol	Dingle	Parc y Morglawdd	Wedi cyfuno	Sylwadau
2018-19	63,129	124,607	187,736	* Rhodfa pren Dingle ar gau am 6 wythnos oherwydd adeiladu pont newydd yn Ch3
2019-20	60,159	91,815	151, 974	
2020-21	0*	91,051	91, 051	Caeodd Rhodfa'r Dingle rhwng Mawrth 20 a Mehefin 21 / Parc y Morglawdd hefyd ar gau am rai misoedd oherwydd COVID.
2021-22	65, 412	107, 550	172,962	
2022-23 (4/22 -9/22)	19,066	62,167	81,233	Data Rhannol yn unig – 6 mis yn unig o'r flwyddyn ariannol gyfredol fel cyfeirnod
* Ffigurau Dingle wedi'u darparu gan gownter ar y Llwybr Pren felly 0 yn dychwelyd oherwydd bod y Rhodfa ar gau am gyfnod				

Tabl 2: nifer yr ymwelwyr mewn safleoedd bywyd gwyllt a reolir gan y Cyngor

- 2.2.2 Profwyd bod darparu rhandiroedd yn darparu buddion o ran lles a chydlyniant cymdeithasol yn ogystal â bod yn hafanau i fywyd gwyllt, gan ddarparu cynefin gwerthfawr i bryfed peillio yn arbennig. Mae tri rhandir wedi'u lleoli ar dir sy'n eiddo i'r Cyngor ac un arall yn cael ei ystyried yng Nghaergybi.

Rhandiroedd Llangefni Lleiniau cymdeithas

- 2.2.3 Mae'r rhaglen bresgripsiynau gwyrdd sy'n cael ei rhedeg gan y Gwasanaeth Cefn Gwlad yn hyrwyddo rhaglenni sy'n cynnwys trochi ym myd natur gyda golwg ar wella iechyd a lles.

Gweithgareddau presgripsiynau gwyrdd yn Llyn Parc Mawr, Niwbwrch

2.2.4 Mae Cynllun y Cyngor Sir yn cydnabod gwerth amgylchedd naturiol yr Ynys, pwysigrwydd diogelu'r ased hwn a'i gyfraniad presennol a phosibl at ffyniant economaidd yr Ynys.

2.3 Arbedion cost ac effeithlonrwydd

2.3.1 Gall newid arferion gyda'r bwriad o wella amodau ar gyfer bioamrywiaeth sicrhau arbedion ac effeithlonrwydd cost gweithredol ar gyfer y Cyngor. Mae'r isod wedi eu cynnwys fel esiamplau:

- a) Mae'r rhaglen Ardaloedd Cadwraeth Torri Coed yn arbed, ar gyfartaledd £7,000 y flwyddyn o dorri amledd torri gwair yn ogystal â darparu gwell cynefin;
- b) Gallai rheoli rhywogaethau ymledol atal costau pellach, a chostau uwch sy'n gysylltiedig efo dileu mwy a phrosiectau adfer eraill;
- c) Mae defnyddio llafur gwirfoddol yn cynnig arbedion cost amlwg tra'n darparu buddion addysgol/sgiliau i wirfoddolwyr.

Newid arferion torri gwair i annog tyfiant blodau gwyllt, Talwrn

2.4 Galluogwyr allweddol i weithredu bioamrywiaeth

2.4.1 Mae nifer o alluogwyr allweddol i gyflawni camau gweithredu bioamrywiaeth wedi'u hadnabod. Ymhlith y rhain mae:

- a) LNP Ynys Môn sy'n galluogi gweithredu bioamrywiaeth yn y gymuned;
- b) Mae mynediad at ddata ecolegol yn galluogi prosiectau'r Cyngor i fod yn wybodus o'r camau cynllunio hyd at eu cwblhau;
- c) Mae gweithio ar y cyd â sefydliadau eraill yn cynorthwyo i gyflawni prosiectau mwy, a fwy uchelgeisiol a all sicrhau manteision bioamrywiaeth llawer mwy.

Plannu coed ar Safle Tirlenwi Penhesgyn, Porthaethwy

2.5 Rhwystrau i weithredu

2.5.1 Nodwyd bod sawl elfen o'r rhwystrau i weithredu bioamrywiaeth. Mae'r Cyngor Sir wedi ceisio mynd i'r afael â'r rhain fel a ganlyn:

- a) Darparu hyfforddiant priodol er mwyn sicrhau bod gofynion y ddyletswydd adran 6 yn cael eu deall yn llawn;
- b) Ceisio mynd i'r afael â'r diffyg mynediad at ddata ecolegol trwy gytuno ar CLG gyda'r ganolfan cofnodion lleol;
- c) Penodi Rheolwr Newid Hinsawdd i fynd i'r afael â materion newid yn yr hinsawdd ac i ganolbwyntio ar ddod yn sefydliad sero-net erbyn 2030;

- d) Mynd i'r afael â cholli cynefinoedd a dirywiad drwy dargedu prosiectau i adfer a gwella cynefinoedd;
- e) Mynd i'r afael ag effeithiau llygredd drwy gymryd camau penodol i leihau effeithiau a allai effeithio'n niweidiol ar yr amgylchedd naturiol ee, cynyddu fflyd cerbydau trydanol, cynhyrchu canllawiau technegol ar oleuadau;
- f) Rheoli presenoldeb rhywogaethau ymledol drwy sawl prosiect gyda'r nod o wella amodau i rywogaethau brodorol ffynnu;
- g) Ymateb yn brydlon i risgiau bioddiogelwch i'r graddau bod lledaeniad pellach i rywogaethau gwyllt/brodorol yn cael eu lleihau neu eu dileu;
- h) Sicrhau bod capasiti o fewn gwasanaethau i ddelio â materion sy'n ymwneud â bioamrywiaeth.

Gwartheg a ddefnyddid i bori cadwraeth yng Nghlegir Mawr, Gwalchmai.

3.0 Astudiaethau Achos

3.1 Dros y cyfnod adrodd, mae'r Cyngor Sir wedi cynnal nifer o brosiectau gyda'r nod o wella bioamrywiaeth. Mae hyn wedi cynnwys gweithio'n unigol, gweithio mewn partneriaeth ag eraill neu wrth ddosbarthu gwobrau ariannol i sefydliadau eraill. Mae'r tabl canlynol yn tynnu sylw at amrywiaeth y prosiectau o'r fath:

Enw'r Prosiect	Crynodeb prosiect	Canlyniadau disgwylidig	Cyllid Grant	Ffynhonnell Ariannu
Pencadlys Glas	Gwella bioamrywiaeth ar gampws Pencadlys y Cyngor. Hau'r ddôl a phlannu coed.	Gwella cynefinoedd, yn enwedig ar gyfer peillwyr a darparu amgylchedd dymunol i ddefnyddwyr y safle.	£25K (2020)	LPfN – Gwyddio'r Ystâd Gyhoeddus
Rhaglen Rheoli Cadwraeth	Lleihau amllder torri gwair ymylon i annog ehangu cynefinoedd.	Rhwydwaith mwy o blodau gwyllt ymylon a fydd yn denu amrywiaeth ehangach o rywogaethau.	D/B	Cyllideb y Gwasanaeth
Adfer Tirlenwi Clegir Mawr	Gwella'r hen safle tirlenwi drwy ddôl a phlannu coed a gwaith atgyweirio/creu dŵr wyneb	Creu cynefin mosaig i gynyddu amrywiaeth o rywogaethau ar y safle. Defnyddio fel ased addysgol/ymchwil	£167K (2021)	LNP Cronfa Her

Partneriaeth Jac y Neidiwr	Gweithio ar ddalgylchoedd afonydd Ynys Môn i reoli Jac y Neidiwr	Llai o achosion ohono i alluogi ail-sefydlu rhywogaethau brodorol	c.£40K (22-24)	Cyfoeth Naturiol Cymru
Prosiect Bioamrywiaeth Afonydd Menai	Dileu rhifau Minc Americanaidd.	Galluogi llygod dŵr (s7 rhywogaeth) i adfer a ffynnu	£10.75K (2019 - presennol)	Cronfa Datblygu Strategol
Chwiorydd Massey (Oriol Môn)	Dôl/pwll datblygiad a dehongliad o flodau gwyllt.	Bydd y prosiect yn cyd-fynd efo casgliad Chwiorydd Massey o waith celf fotanegol yr Oriol.	£24.9K (2021)	LPfN (Gwyrddio'r Ystâd Gyhoeddus)
Achub Ein Gwiwerod	Rheoli niferoedd gwiwerod llwyd.	Adfer a chynyddu niferoedd y wiwer goch.	£9.72K (21-22)	Cronfa Datblygu Strategol
Gwrfoddoli Gwyllt	Gwella bywydau a rhagolygon pobl ifanc.	Cryfhau eu cysylltiad â'r byd natur	£7.25K	Cronfa Datblygu Strategol
Meithrinfa Coed.	Datblygu meithrinfa i dyfu coed o darddiad lleol	Er mwyn ateb i'r galw'n lleol am goed sy'n cael ei yrru gan Gynllun Ffermio Cynaliadwy, Clefyd Coed Ynn ayyb.	£85K (22-25)	Mannau Cynaliadwy ar y Dirwedd Gynaliadwy
Rheoli Rhostir	Cadw cynefin rhostir ar Ynys Môn.	Llunio Strategaeth a Chynllun Gweithredu Rhostir ar gyfer AHNE Ynys Môn.	£120K (22-25)	Sustainable Landscape Sustainable Places
Dolau Blodau Gwyllt	Plannu, cynnal a chadw dolau blodau gwyllt.	Gwrthdroi colled sylweddol o ddolau sy'n cynnal bioamrywiaeth bwysig, prydfeid peillio yn ewnedig.	£70K (22-25)	Mannau Cynaliadwy ar y Dirwedd Gynaliadwy
Afonydd Ynys Môn	Ffensys parth byffer a ffynonellau dŵr yfed amgen ar gyfer anifeiliaid.	Gwell cysylltedd cynefinoedd yn ogystal â gwella'r cysylltiadau llwybr troed a mynediad i'r cyhoedd rhwng cymunedau	£75K (22-25)	Mannau Cynaliadwy ar y Dirwedd Gynaliadwy

4.0 Adroddiad Gweithredu

4.1 Mae'r Cynllun Gweithredu a atodir i'r Cynllun Bioamrywiaeth yn nodi 6 prif amcan gyda nifer o gamau gweithredu wedi'u rhestru o dan bob amcan. Mae cyflawni neu gwblhau pob gweithred yn caniatáu i'r Cyngor Sir asesu ei ymateb i'r ddyletswydd adran 6. Ar y cyfan, mae'r rhan fwyaf o'r camau wedi cael eu cwblhau'n llawn neu'n rhannol. Fodd bynnag, mae sawl gweithred yn parhau i fod yn cael sylw a bydd y rhain yn sail i'r argymhellion ar gyfer gweithredu y tu hwnt i ddiwedd y cyfnod adrodd hwn.

5.0 Casgliadau (Adolygu'r Ddyletswydd Adran 6)

5.1 Yn gyffredinol, mae'r Cyngor Sir o'r farn ei fod yn cyflawni ei gyfrifoldebau i gynnal a gwella bioamrywiaeth trwy:

- Paratoi a mabwysiadu Cynllun Bioamrywiaeth sy'n nodi camau clir sy'n rhoi sail i gynnal a gwella bioamrywiaeth;
- Alinio'r Cynllun â dogfennau cynlluniau/polisi eraill y Cyngor a thrwy hynny osgoi meysydd posibl o wrthdaro o ran cyflawni amcanion ee Tuag at Gynllun Sero Net;
- Nodi dulliau o newid arferion gwaith a fydd o fudd i fioamrywiaeth ond sydd hefyd yn arwain at arbedion cost/effeithlonrwydd i'r Awdurdod;

- d) Sefydlu perthnasoedd gweithio cryf gyda phartneriaid allanol a chael mynediad at ffrydiau ariannu priodol (yn bennaf drwy'r LNP ond hefyd drwy weithio ar y cyd ag asiantaethau eraill) i ddarparu prosiectau a mentrau sy'n canolbwyntio ar gynnal neu wella bioamrywiaeth;
- e) Rheoli safleoedd natur leol er budd bioamrywiaeth;
- f) Mynd i'r afael â'r broblem o rywogaethau ymledol sy'n effeithio'n negyddol ar ein rhywogaethau brodorol;
- g) Adfer a/neu greu cynefin newydd fel modd o gynyddu'r amrywiaeth o rywogaethau sy'n gallu byw mewn ardaloedd o'r fath;
- h) Lle bo'n bosibl, mynd i'r afael â digwyddiadau o fygythiadau bioddiogelwch i fioamrywiaeth leol;
- i) Ymgysylltu â sefydliadau addysgol a diwylliannol i annog diddordeb mewn bioamrywiaeth a chodi ymwybyddiaeth o fanteision amgylchedd bioamrywiol;
- j) Annog gwirfoddolwyr i fentrau sy'n seiliedig ar natur;
- k) Sicrhau bod cynigion datblygu yn darparu gwelliannau bioamrywiaeth.

6.0 Argymhellion i weithredu yn y dyfodol

- 6.1 Er gwaethaf fod Cyngor Sir Ynys Môn yn ystyried ei fod yn cyflawni ei ddyletswydd adran 6 yn effeithiol, mae hefyd yn cydnabod bod sawl gweithred a nodwyd yn y Cynllun Bioamrywiaeth yn parhau i fod angen sylw pellach. Nodir hwy isod a byddant yn cael eu hystyried fel blaenoriaethau yn y cyfnod ar ôl cyhoeddi'r adroddiad hwn.

Argymhelliad	Rheswm	Amcanion y Cynllun Gweithredu wedi eu cwblhau
1 Mae sefydlu grŵp o swyddogion trawswasanaeth i sicrhau bod cynnal a chadw neu wella bioamrywiaeth yn parhau i fod yn ystyriaeth wrth lunio rhaglenni gwaith a gweithgareddau. Bydd pob gwasanaeth yn enwebu swyddogion priodol i fynychu cyfarfodydd o'r grŵp yn rheolaidd.	Mae'r angen am ddeialog yn hanfodol er mwyn gallu parhau i gyflawni'r Dyletswyddau adran 6 yn effeithiol. Mae'n hanfodol gweithio'n agosach ar draws y gwasanaethau i wneud hynny.	1.5, 3.1, 6.1, 6.4
2 Sefydlu strwythur adrodd ffurfiol o fewn pob gwasanaeth ar gamau gweithredu i gynnal neu wella bioamrywiaeth.	Gall diffyg data gwaelodlin i alluogi mesur llwyddiant rhai camau - effeithio ar asesu cyfraniad y camau hynny i wella bioamrywiaeth. Data a gesglir i lywio'r adroddiad blynyddol i'w gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith.	1.4, 6.1
3 Cynnal archwiliad bioamrywiaeth o adeiladau'r Cyngor a'r tirdaliadau ac asesu cynlluniau corfforaethol/gwasanaethau perthnasol a dogfennau polisi - er mwyn sefydlu faint o ystyriaeth i ddarpariaeth bioamrywiaeth mae'r gwasanaethau yn eu rhoi mewn perthynas ag elfennau gweithredol o'u darpariaeth.	I ddeall yr ystod o ddiddordeb bioamrywiaeth sy'n bresennol ar ystâd y Cyngor ac i ddarparu data sylfaenol ar gyfer asesu effeithiolrwydd y camau gweithredu sydd yn y Cynllun Bioamrywiaeth. Sicrhau bod dogfennau polisi perthnasol yn cynnwys cyfeirio at y Ddyletswydd mewn perthynas â chynnal neu wella bioamrywiaeth	1.2, 3.9, 6.3
4 Manteisio ar gyfleoedd ariannu refeniw i feithrin gallu i ddelio â materion sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth o fewn y Cyngor Sir tra'n gwneud y gorau o gyfleoedd ariannu cyfalaf i sicrhau digon o fodd i ymgymryd â	Angen sicrhau digon o gapasiti i ddelio â materion bioamrywiaeth o fewn gwasanaethau (ee cyllid refeniw LNP i gryfhau tîm LNP) tra'n denu cyllid i ariannu prosiectau a mentrau sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth a fydd yn sicrhau fod y Cyngor Sir yn gwneud cynnydd wrth fynd i'r afael â'r	1.2, 3.9, 6.3

	rhaglenni newydd a chynnal rhaglenni presennol.	ddyletswydd bioamrywiaeth. Codi ymwybyddiaeth o'i gyfrifoldebau mewn cyswllt a gwelliant bioamrywiaeth a'r buddion o safbwynt ymateb i newid hinsawdd a'r agenda net sero.	
5	Cwblhau'r CLG gyda Cofnod (LERC dros Ogledd Cymru).	Er mwyn sicrhau mynediad parod i ddata ecolegol y gellir ei ddefnyddio i lywio prosiectau a gweithgareddau eraill lle gallai effeithiau bioamrywiaeth godi a lliniaru fod eu hangen.	2.1, 3.1
6	Ymchwilio l gyfleoedd o gydweithio ag asiantaethau eraill i ddarparu prosiectau mwy a all fod â manteision ehangach i fioamrywiaeth.	I ddarparu gwelliannau bioamrywiaeth ar raddfa fwy	3.5, 3.8, 3.9, 6.3
7	Darparu hyfforddiant priodol ar faterion sy'n ymwneud â bioamrywiaeth i swyddogion perthnasol ac aelodau etholedig.	Mae'n rhaid mynd i'r afael â'r diffyg dealltwriaeth mewn perthynas â Dyletswydd Adran 6 er mwyn sicrhau bod gofynion y ddyletswydd yn cael eu cymhwyso i'r holl feysydd gwaith perthnasol.	5.2, 6.2